

STORA SKÖNDAL SOCIAL KONSEKVENSANALYS

2017.09.01

INNEHÅLL

01 INLEDNING	05
02 BAKGRUND	07
03 METOD	09
04 BASANALYS	13
05 KVANTITATIV KONSEKVENSPANALYS	16
06 KVALITATIV KONSEKVENSPANALYS	43
07 SKAPA STORA SKÖNDAL	51
08 SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	54
09 SAMMANFATTNING KONSEKVENSER	61
KÄLLOR	63
BILAGA FORSKNINGSBKGRUND	64

BESTÄLLARE

Stiftelsen Stora Sköndal

KONSULT

Landskapslaget AB

Lise Hellström (senior granskare)
Johanna Good
Anna Lebisch

Spacescape

Alexander Stähle (senior granskare)
Karin Lundgren
Joel Hembäck

01 INLEDNING

Bild från "Vision för stadsbyggande i Stora Sköndal - nya möten på historisk mark",
Stiftelsen Stora Sköndal

Social konsekvensanalyser (SKA) syftar till att visa hur människors olika livssituationer och behov tillgodoses i samband med en fysisk förändring. De olika förutsättningar och möjligheter som stadsformen ger tydliggörs.

I rapporten "Storstäder i samverkan" (2015) beskrivs gemensamma syften för Sveriges tre största städer med att använda social konsekvensanalys som metod. Det är dels ett sätt att arbeta för att förbättra livet och förutsättningarna för sårbara och missgynnade grupper, dels ett sätt för de som hanterar stadsmiljön att integrera och organisatoriskt medvetandegöra sociala hållbarhetsfrågor.

I Stockholm stads Vision 2040, ett Stockholm för alla, beskrivs stadens målbild för en socialt, ekonomiskt, ekologiskt och demokratiskt hållbar utveckling för Stockholm fram till 2040.

Området Stora Sköndal ägs idag av Stiftelsen Stora Sköndal som sedan 1904 bedriver vårdverksamhet i området. Vid mitten av 1900-talet gjordes en stor utbyggnad av Stora Sköndal som följdes av mer sporadisk utbyggnad under slutet av 1900-talet och början av 2000-talet. Den fysiska miljön står inför sin största förändring hittills. Stiftelsens egna ambitioner är att Stora Sköndal ska gå från att vara en sluten institutionsmiljö till att vara ett öppet samhälle väl integrerat i staden.

Stiftelsen Stora Sköndal och Stockholms stad planerar en ny stadsdel i Stora Sköndal med 4000 - 6000 bostäder, nya verksamheter och 1000 - 2000 nya arbetsplatser. I det pågående programarbetet är målet att stärka de sociala värdena och bevara de mest värdefulla natur- och kulturvärdena. Målet är även att förstärka kopplingarna till omgivningen samt gestalta verksamheternas, naturen och kulturlandskapets närvaro.

SYFTE

Syftet med denna SKA är att analysera de sociala förutsättningarna i stadsdelen idag, strukturplaneförslagets konsekvenser samt ge rekommendationer inför fortsatt arbete för att skapa en socialt hållbar stadsdel. En stad är så mycket mer än bostäder och arbetsplatser, det är parker och promenader, sport och kultur, kollektivtrafik och cykling, förskola och skola, vård och omsorg, restauranger och kaféer. Och framförallt – människorna som lever sina liv där.

LÄSANVISNING

Rapporten inleds med bakgrund och metoddelen som sedan följs av en basanalys av hur Sköndal fungerar idag. Med den beskrivna metoden analyseras sedan de sociala konsekvenserna både i relation till mätbara och kvalitativa mål. Dokumentet avslutas med två kapitel som formulerar medskick till processen och samlade rekommendationer för fortsatt arbete.

02 BAKGRUND

Kristinahuset och kyrkan i Stora Sköndal är befintliga byggnader som ska bevaras.

Stora Sköndal har en diakonal bakgrund och är starkt präglad av stiftelsens verksamhet. Strukturen idag är ett resultat av en utveckling som skett över tid där flera tidsepoker kan avläsas i landskapet. Trots närheten och läget i Sköndal är området Stora Sköndal fortfarande avskilt från närliggande områden och resterande Stockholm, med få tillgängliga kopplingar och närhet till samhällsfunktioner. Området präglas av närhet till skog, natur och vatten med en bebyggelse som framförallt består av institutionsbyggnader blandat med ett litet bestånd av hyreslägenheter och mindre hyresvillor. Området sköts idag av Stiftelsen.

Programarbetet ska visa på lösningar som skapar ett mer sammanhållet område, ett mer hållbart område ur såväl miljömässiga som ekonomiska och sociala aspekter samt bidra till målet om 140 000 nya bostäder i Stockholmsregionen. Det ska också visa hur de befintliga sociala verksamheterna kan utvecklas och bevaras i en förtätad stadsstruktur. Stiftelsens önskan är att genom investeringar i bostadsbyggande samt utveckling och förtätning av området ge möjlighet till utveckling och förbättringar i sin verksamhet med vård, socialpsykiatri, LSS, boende för nyanlända, högskola och förskola samt äldreomsorg.

I det nya programmet föreslås en del av stiftelsens mark till privata byggaktörer där nya bostäder anläggs samt till staden där bl.a. allmänna ytor, allmän service och infrastruktur planeras.

Idag finns en fungerande verksamhet i området, med fokus på socialt arbete som stiftelsen vill behålla och utöka i programarbetet. Utöver det finns befintliga fastigheter att ta hänsyn till. Detta sammantaget innebär både möjligheter och utmaningar i arbetet med att utveckla nya sociala strukturer.

03 METOD

I rapporten ”Från delad till enad stad” identifieras en brist på kvalitetssäkring av planeringen i ett tidigt skede med hjälp av stadsrumsanalyser. Kvalitetssäkringen behövs för att bostadsbyggandet ska stärka hållbarhet och tillföra sociala värden. Dahlin föreslår utformningen av en Socialt värdeskapande analys (SVA), en proaktiv analysmodell som integrerar forskning om hur stadsformen skapar olika förutsättningar och möjligheter för vardagslivet med jämn fördelning och ökad närhet till stadens resurser (Dahlin, 2015).

I denna sociala konsekvensanalys används en modell som tillhandahåller kvantitativa mätmetoder och en kvalitativ analys. Den kvantitativa delen utgår från olika medel och mått som avser att belysa resursfördelningen och uppmärksamma om mer fokus behöver läggas på programmering och utformning av platser för att skapa kvalitet och sociala värden. Analysmetoderna som används i modellen syftar till att kartlägga den fysiska miljön och analysera hur den skapar förutsättningar för sociala processer för boende, verksamhetsutövare och besökare i programområdet.

I modellen analyseras mått som blir relevanta att studera på olika skalor för att förstå programområdet och dess sammanhang. Måtten används för att översätta olika dimensioner av vardagslivet i stadsform.

Modellen är indelad i fyra målbilder för ett socialt hållbart programområde (den vita cirkeln). Runt målbilderna redovisas olika medel (i färg) som på olika sätt påverkar offentliga och privata sammanhang. För varje medel finns ett eller flera mått som syns som strålar runt den färgglada cirkeln. Färgskalan används för att illustrera rörligheten i modellen och för att förtydliga att den inte är ett facit över vilka medel som uppfyller respektive målbild.

Ett områdes identitet, jämlikhet, gemenskap och deltagande är viktiga delar i att skapa tillit människor emellan. Dessa övergripande värdeord är svåra att mäta och skapas i växelverkan med samtliga medel, vilket är anledningen till att de inte delas upp i relation till målbilderna i modellen.

Dessa analyseras istället i den kvalitativa delen där ett resonemang förs om hur programmet förhåller sig till historia och befintlig identitet men också hur det ger förutsättningar för gemenskap, trygghet, jämlikhet och deltagande.

För att kunna analysera detta i den kvalitativa delen har en utgångspunkt varit de dialoger och intervjuer som genomförts med boende och verksamma i programområdet idag. Dessa har använts för att kartlägga områdets identitet och gemenskap. I analysen förs därför ett resonemang kring huruvida programmet främjar relationer mellan människor och skapar förutsättningar för verksamheter. Lärdomarna från dialogen kan även användas för att värna och förstå de sociala strukturerna under processens gång.

Nedan beskrivs de olika målbilderna i modellen:

LEVANDE OFFENTLIGA PLATSER

Det offentliga rummets struktur och platser har en avgörande betydelse för att skapa en jämn fördelning och vistelseutbud inom ett område. Hur områden planeras påverkar i hög grad vilka möjligheter för rekreation och möten som skapas. I modellen analyseras fördelning genom närhet till bl.a. lekplatser, torg och grönytor. Utformningen och lokaliseringen av dessa platser påverkar vilka möten och aktiviteter som sker i vardagslivet.

TILLGÅNG TILL SAMHÄLLSSERVICE

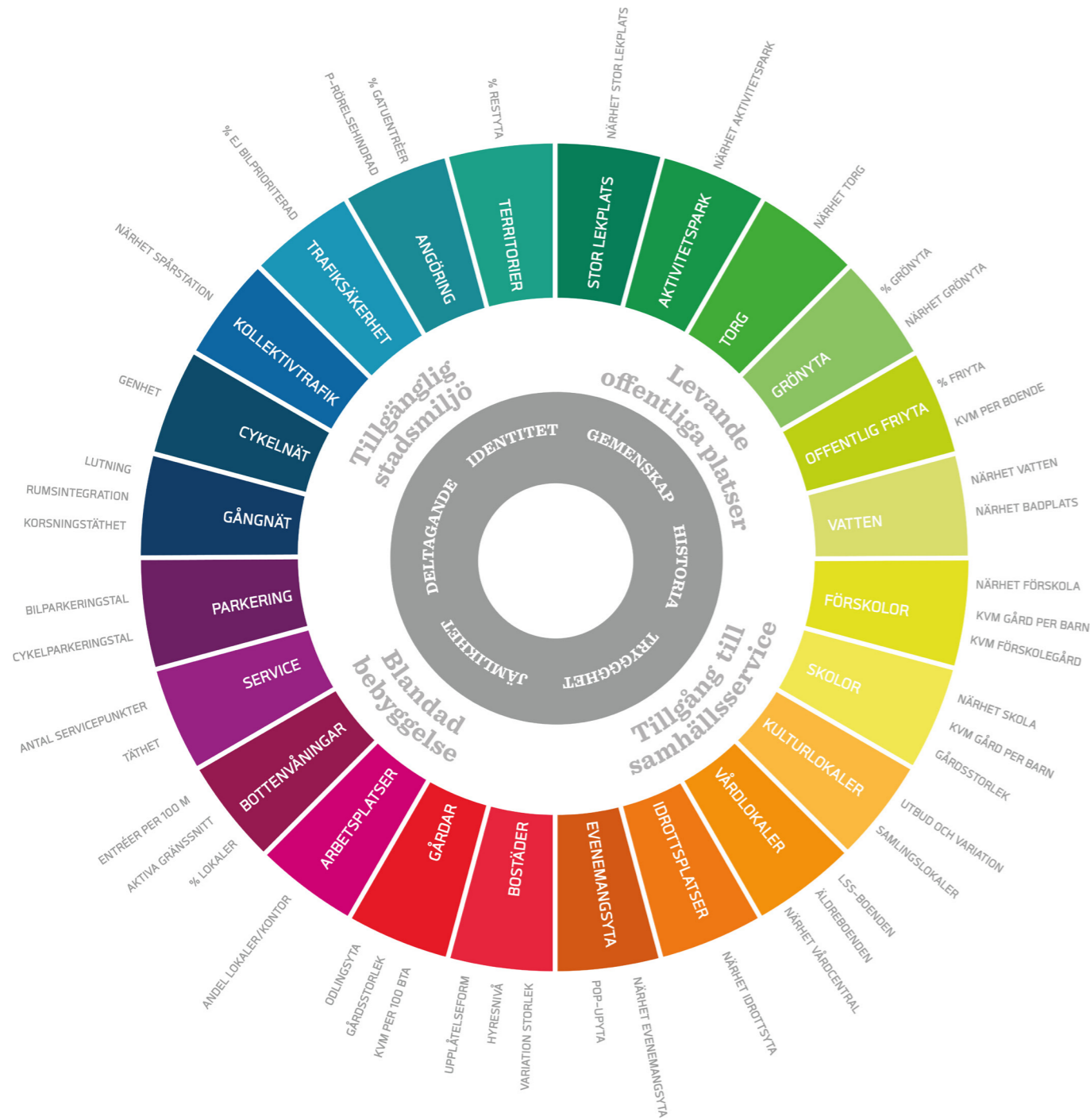
Tillgång till förskolor, skolor, kulturlokaler, idrottsytor, evenemangsytor och offentlig service i allmänhet har stor betydelse för om människor upplever samhällsservice som tillräcklig. Tillgången kan även upplevas olika beroende på livsvillkor, ålder, bakgrund och funktionsvariationer eller i olika skeden av livet.

BLANDAD BEBYGGELSE

Den fysiska strukturen påverkar genom sin bebyggelse förutsättningar för blandning på olika sätt. Här analyseras exempelvis vilka som har tillgång till bostadsbeståndet och om fördelningen av arbetsplatser, lokaler, bostadsbestånd och bostäder förenklar vardagslivet och ger möjlighet till möten mellan människor.

TILLGÄNGLIG STADSMILJÖ

Målbilden tillgänglig syftar på hur strukturen kopplar samman stadsområdet med omgivningen och ger förutsättningar för en genomströmning av boende, verksamma och besökare. Här analyseras hur gång- och cykelnät, kollektivtrafik och gränser mellan privat och offentligt skapar samspel människor emellan.

Analysmodellen är indelad utifrån värdeord, målbilder, medel och mått

Illustrationsplan för Stora Sköndal 2017
Kjellander + Sjöberg, Landskapslaget, SBK

PROGRAMOMRÅDE

ANALYSOMRÅDE

SOCIAL PLANANALYS

I modellen analyseras mått som blir relevanta att studera på olika skalor för att förstå programområdet och dess sammanhang. Måtten används för att översätta olika dimensioner av vardagslivet i stadsform. För att inkludera information om strukturer som finns utanför området görs majoriteterna av analyserna på områdets avgränsning med ett omland på 500 meter. Metoden används bland annat av New York Citys gröntillgångsmodell (New York City, 2014) och syftar till att ge en mer representativ bild av vad som faktiskt påverkar ett område. Avgränsningen i sig fångar inte variationer inom området och därför kan olika

analysmetoder användas för att mäta de rumsliga begränsningarna. Exempel på analyser som används i den här modellen presenteras nedan.

I analysen av programmet för Stora Sköndal fungerar gränsen för analysområdet (500 meter) begränsande i vissa analyser då viktiga kopplingar ligger precis utanför gränsen. Det är därmed motiverat att använda en annan avgränsning i vissa analyser.

LÄGESANALYS

För att fånga variationer inom ett område går det att mäta hur långt eller hur mycket av något som nås från olika startpunkter i området. En startpunkt kan till exempel vara en byggnad eller mittpunkten på rutnät som täcker hela området. Beroende på nätets finmaskighet i området visar den mer eller mindre detaljerad information om variationer. Lägesanalysen från ett visst läge till en specifik destination kan mätas genom fågelavstånd eller gångavstånd, vilket det senare tar hänsyn till barriärer som stora vägar och vattenytor.

NÄRHETSANALYS

För att istället mäta avståndet till något, till exempel närheten till grönyta eller torg, kan en närhetsanalys genomföras. Här kan fastigheter vara utgångspunkten eller precis som i lägesanalysen används ett rutnät som på en detaljerad nivå redovisar gångavstånd till målpunkten med hänsyn till barriärer och höjdskillnader.

RIKTLINJER SOM KAN MÄTAS

För att styra utformningen av ett område används ofta rekommendationer för att säkerställa goda stadsmiljöer. Den här modellen utgår från forskning som definierat sådana rekommendationer. Analyserna hjälper i sin tur till att göra de olika medlen mätbara. De riktlinjer och måttal som presenteras i analyskapitlet refererar till en forskningsbakgrund som presenteras i en bilaga till dokumentet (s. 65) för vidare läsning.

METODKRITIK

Precis som med alla metoder innebär även denna att vissa avgränsningar och prioriteringar görs. Kvantitativa riktlinjer kan vara svåra att analysera i tidiga skeden, innan alla utformningsfrågor är lösta. Samtidigt är det viktigt att bedöma samtliga fysiska faktorer i ett tidigt skede medan de fortfarande är påverkansbara. De kvantitativa riktlinjerna är antingen hämtade från forskning i stadsbyggnad, folkhälsa eller stadens egna målsättningar.

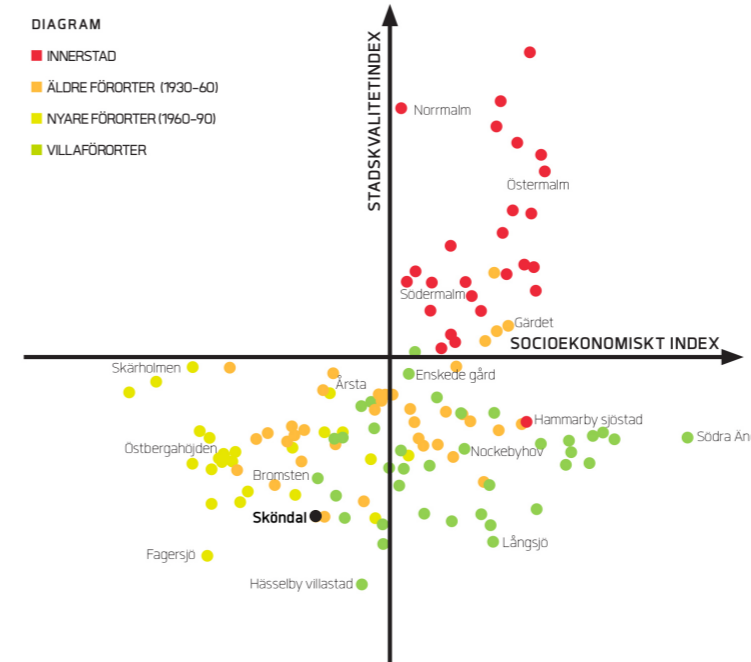
Att blanda kvantitativa och kvalitativa inslag i sociala konsekvensanalyser är relativt otestat och är därför en process där metoden ständigt kan och bör utvecklas.

04 BASANALYS

OMRÅDESSTATISTIK SKÖNDAL

I rapporten "Jämlika livsvillkor och stadsbyggande" beskrivs att en av Stockholms stora utmaningar är att individer med olika bakgrund alltmer sällan möts i vardagslivet. Det leder till ett begränsat utbyte mellan samhällsgrupper, vilket i förlängningen bidrar till att mytbildning och uppdelningar i samhället reproduceras. Det är därför avgörande att skapa offentliga rum, målpunkter och mötesplatser där ett utbyte mellan olika grupper i samhället och boende i olika stadsdelar uppmuntras och möjliggörs. Det kan bidra till att synliggöra olika gruppers privilegier eller icke-privilegier för varandra (Legeby, Koch, Marcus, 2015).

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm redovisade år 2015 att skillnaderna i befolkningens livsvillkor ökar mellan grupper i olika delar av Stockholm (Skillnadernas Stockholm, 2015). Nedan syns ett diagram från rapporten "Skillnadernas Stockholm" där Sköndal idag ligger relativt lågt när det gäller både stadskvaliteter och socioekonomiska förutsättningar. Exempel på stadskvaliteter är kollektivtrafik, offentliga rum samt offentlig och kommersiell service.

Enligt områdesstatistik från Stockholms stad fanns det 8250 boende i stadsdelen Sköndal år 2015. Majoriteten av dessa är i åldersgruppen 25-64 år men befolkningen skiljer sig från Stockholms genom att ha en större andel äldre befolkning. Åldersgrupperna 65-79, 80-89 och 90- utgör 20,8% av de boende i stadsdelen vilket kan jämföras med Stockholmssnittet på 16,4% (Stockholms stad, 2015).

STATISTIK STADSDELEN SKÖNDAL

- 41,4% hyresrätter, 58,6% bostadsrätter
- Årsmedelinkomst - 316 000 kr
- Kvinnor i Sköndal tjänar 275 800 kr/år
- Män i Sköndal tjänar 361 600 kr/år
- 19,2% har utländsk bakgrund
- 49,4% har eftergymnasial utbildning

Andelen hyresrätter år 2015 låg på 41,4% och bostadsrätter på 58,6%, vilket skiljer sig från Stora Sköndal som inte har några bostadsrätter alls. 35% av bostäderna är småhus/villor och bostäderna är i genomsnitt större än i Stockholm som helhet, med en hög andel 3:or och 5:or. Andelen 1-2:or är lägre än snittet i Stockholm (ibid).

Majoriteten av arbetsplatserna i stadsdelen är inom branscherna vård & omsorg (45%), utbildning (14%) och byggverksamhet (8,5%). Av de som bor inom Sköndal arbetar dock majoriteten med företagstjänster (20,9%), vård och omsorg (14,7%) och handel (12%) (ibid).

Årsmedelinkomsten i stadsdelen är 316 000 kr och ligger under Stockholmssnittet på 340 000 kr. Dock är det männen som drar upp snittet i Sköndal, då de tjänar 361 000 om året medan kvinnor i stadsdelen har en årsmedelinkomst på 275 000 kr (ibid).

49,4% av de boende har eftergymnasial utbildning, som kan jämföras med 57,5% i Stockholm som helhet. Ohälsotal och ekonomiskt bistånd ligger lägre i Sköndal än Stockholmssnittet tillsammans med arbetslösheten som ligger på 1,8% jämfört med Stockholms 3%.

19,2% av befolkningen har utländsk bakgrund. Motsvarande siffra för Stockholms stad är 31,5%. Utländsk bakgrund definieras som människor som är födda utrikes eller födda inrikes med två utrikesfödda föräldrar (Stockholm stad, 2015).

I stadsdelsområdet Farsta upplever 20% av de boende med enbart grundskoleutbildning låg tillit till andra människor i sitt bostadsområde. Andelen boende som känner sig otrygga är dock lägre än i Stockholm som helhet (Skillnadernas Stockholm (2015)).

Natur- och kulturmiljön i Stora Sköndal erbjuder en stor variation i naturupplevelser under hela året, och med många historiskt värdefulla byggnader. Bilder från Stora Sköndal.

Stockholm Stad bjöd in intressenter och aktörer till Tidig Dialog för Stora Sköndal där önskemål för bevarande och utveckling samlades in.

STÄRKA STORA SKÖNDALS VÄRDEN

Programmet bygger på att utveckla det som gör Stora Sköndal till en speciell och värdefull plats. Den genomförda inventeringen, med bland annat Stockholm Stads tidiga dialog och verksamhetsutredningen, har visat på starka sociala band, med ett aktivt förenings- och kulturliv i området idag. I verksamhetsutredningen gjordes intervjuer med boende och personal från Stiftelsens verksamheter och en kartläggning av vilka verksamheter som kan beröras av programarbetet genomfördes. Under medborgardialogen deltog inbjudna personer från området Stora Sköndal med omnejd som berörs av den framtida utvecklingen; bostadsföreningar, kultur- och idrottsföreningar, ungdomsråd, medarbetare från förskola och skolor samt verksamhetsledare.

Stiftelsen arbetar med fokus på människor, vilket innebär att de bostäder som finns i Stora Sköndal idag är kopplat till deras sociala verksamhet. Detta gör att boende idag utgörs främst av äldreboende, seniorboende, LSS, studentboende, samt boende för nyanlända. Stiftelsen Stora Sköndals närvaro och verksamhet i området har i sig ett kontinuitetsvärde precis som vårdmiljön med sina institutionsbyggnader, och kyrkan med sin verksamhet har ett socialhistoriskt värde. Det är en målsättning att de goda relationerna mellan människor och verksamheter kan bevaras och utvecklas trots att området står inför stora förändringar.

I Stora Sköndal finns olika initiativ som bidrar till lokal föreningsverksamhet och kulturliv. Pensionärsföreningarna har en aktiv verksamhet och ordnar evenemang, möten, utflykter och gemenskap mellan grannar. Kyrkan utgör en central punkt för många i området och som målpunkt för personer från andra delar av staden. Här ordnas olika aktiviteter och församlingshemmet används även som möteslokal. Handikappbadet (det enda i Stockholm) och utegymmet (vilka arrenderas av Stockholm stad) används flitigt under sommaren, både av Stiftelsens verksamheter och av allmänhet och kommunal verksamhet. Det som finns i området idag har i stor utsträckning uppkommit genom behov och önskemål från de som bor, arbetar eller besöker Stora Sköndal.

Stora Sköndal har en stark identitet som formats över tid. Den starka relationen mellan byggnader och park- och naturmark har ett högt miljö- och skönhetsvärde som lockat besökare under lång tid. Bebyggelsemiljön uppvisar arkitektoniskt värde som bärs av kombinationen arkitektur, gamla uppväxta träd och naturlig topografi. Det finns värden i såväl helheten som i enskilda byggnader så som Säteriets mangårdsbyggnad som anses ha en direktverkan på upplevelsen av kulturmiljön.

Till det karaktäristiska med Stora Sköndal hör även kulturlandskapet, med nivåskillnader, storvuxna löv- och barrträd och öppna respektive skogsbeklädda ytor. Naturen i Stora Sköndal har ett stort skönhetsvärde men även viktiga ekologiska värden, där delar av områdets ekmiljöer är av nationell betydelse. För parkmarken finns uttryck som är representativa för en socialt präglad stadsplanering och parkgestaltning under 1900- talet. Vyerna och utblickarna från bland annat mangårdsbyggnaden och terrasserna har också betydelse för de miljöskapande värdena.

Närheten till Drevviken präglar området och en relation har skapats mellan byggnaderna, människorna och vattnet, genom till exempel utblickar och vyer, promenadstråk och badmöjligheter. Området vid Drevviken utgör en central grön plats som uppskattas av alla, både från Stora Sköndal och från besökare. Talludden och Flatens naturreservat erbjuder rekrea-tions/motions slingor och vacker natur.

Stora Sköndal ligger bra sett till fågelavståndet till Stockholms innerstad och nära stora naturområden och Drevviken. Trots detta är Stora Sköndal ett otillgängligt och avskilt område från Stockholm och närliggande områden. Idag finns ingen kollektivtrafik som går genom området och de busshållplatser som finns är svåra att nå, framförallt för äldre och personer med nedsatt rörelseförmåga på grund av avstånd och topografi. Branta backar utan parkbänkar och räcken upplevs som hinder av äldre. Området i sig upplevs vara svårorienterat och nedgången med byggnader som förfaller. Dålig belysning och dålig standard på gatorna skapar otrygghet och sämre tillgänglighet. Nedskräpning är ett problem och skapar konflikter mellan de olika verksamheterna. Höga driftkostnader av området har också lyfts som ett problem.

Personalen på de olika institutionerna upplever att de har lite kontakt med varandra. På området upplevs det finnas en brist på besöksparkeringar till äldreboendena. Avsaknaden av lekplatser lyfts som något negativt liksom avsaknaden av platser för nyanlända att vistas på. Samtidigt framkommer det tendenser till främlingsfientlighet och en uppfattning av att barn stör.

Majoriteten av bostäderna är seniorboende, några boende för nyanlända, äldreboenden samt LSS-boenden. Stora Sköndal erbjuder alltså boende för människor med olika behov men fler och andra typer av bostäder krävs för att skapa en social blandning i området.

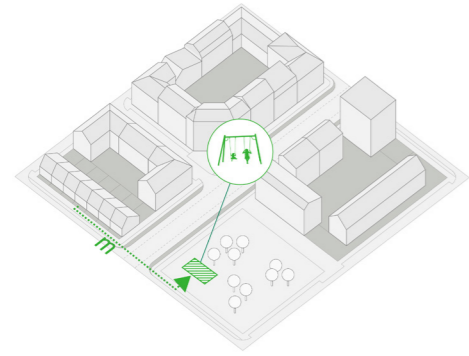
Följande kapitel redovisar konsekvensanalysen i en kvantitativ och en kvalitativ del.

05 KVANTITATIV KONSEKVENSPANALYS

LEVANDE OFFENTLIGA PLATSER

STOR LEKPLATS

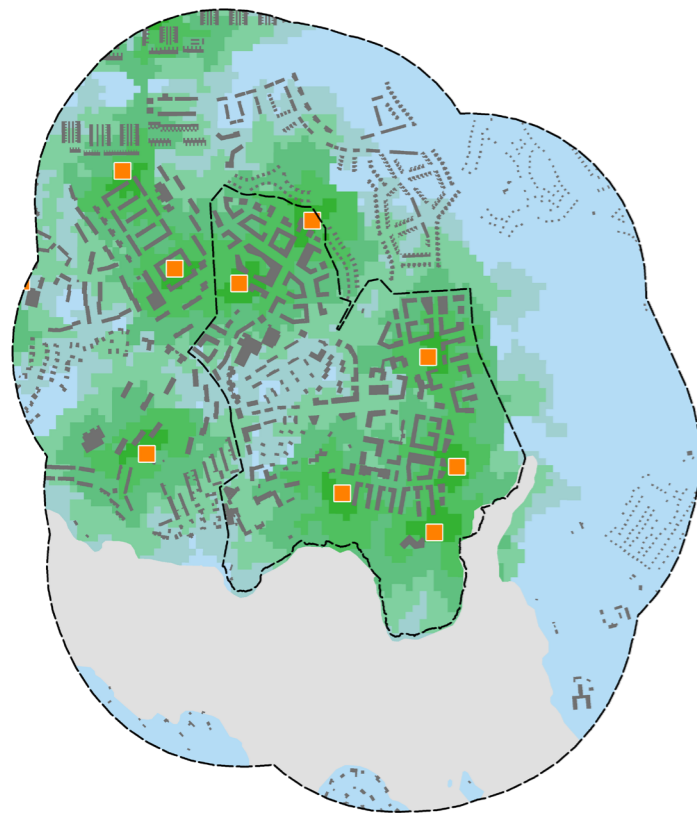

ANALYS

Riktlinjen uppnås från samtliga fastigheter i programmet.

max 500 m

REKOMMENDERAT AVSTÅND TILL STOR LEKPLATS*

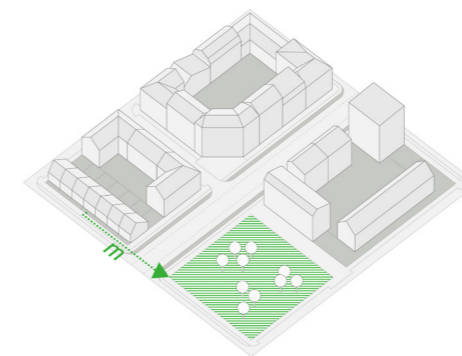
FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Lekplatser och naturlekplatser
- Aktivitetsstråk

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL STOR LEKPLATS

■ LEKPLATS ■ <100 M ■ 100-200 M ■ 200-300 M ■ 300-400 M ■ 400-500 M ■ >500 M

AKTIVITETSPARK

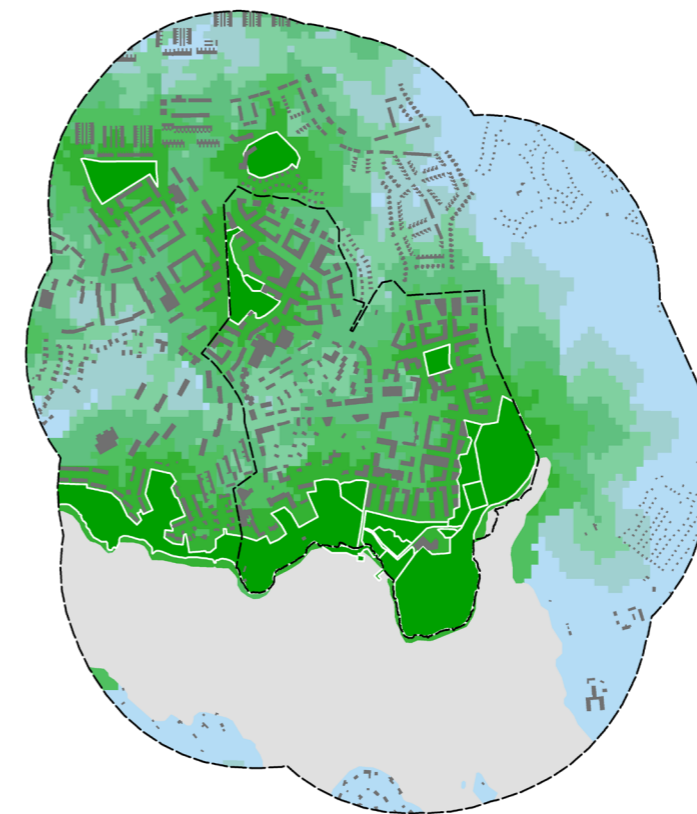

ANALYS

Parkytor med olika typer av aktiviteter utvecklas i olika delar av programområdet och riktlinjen uppnås.

max 500 m

REKOMMENDERAT AVSTÅND TILL AKTIVITETSPARK*

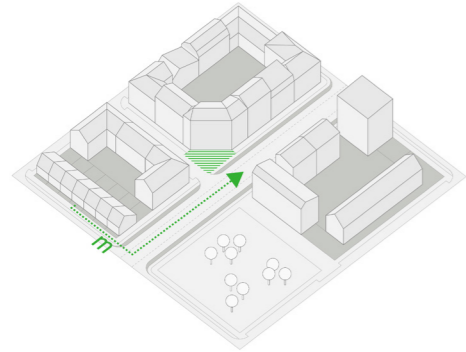
FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Lekplatser och naturlekplatser
- Aktivitetsstråk
- Hinderbana
- Utegyms
- Bollspelsytor
- Odling
- Mindre, lugna platser för t. ex. dans eller yoga
- Boulebana
- Tennisplan
- Badbrygga och utomhusbad
- Skidspår
- Gröna promenader
- Isbana
- Klättervägg
- Kallbadhus
- Pulkabacke

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL AKTIVITETSPARK

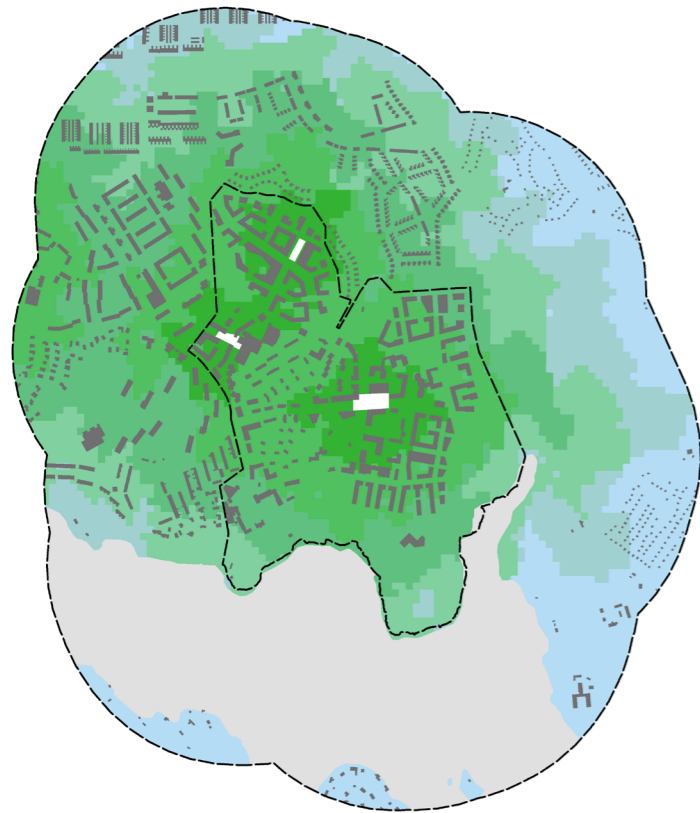
■ AKTIVITETSPARK ■ <100 M ■ 100-200 M ■ 200-300 M ■ 300-400 M ■ 400-500 M ■ >500 M

TORGYTA

max 800 m

REKOMMENDERAT AVSTÅND TILL TORGYTA*

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL TORGYTA

□ TORGYTA ■ <200 M ■ 200-400 M ■ 400-600 M ■ 600-800 M ■ 800-1000 M ■ >1000 M

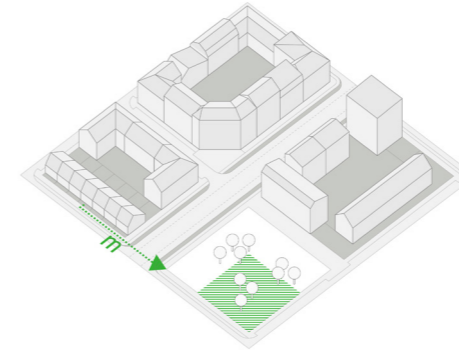

ANALYS

Riktlinjen uppnås i hela programområdet. Magnoliatorget och det Berga torg kommer att fylla viktiga funktioner då de ligger i anslutning till rumsligt integrerade stråk.

Skogsbyns parktorg, längst norrut i anslutning till Nya vägen, kommer att fylla en viktig funktion som mötesplats i Skogsbyn. Det kan dock antas få en lugnare karaktär då det inte ligger i anslutning till ett lika väl integrerat stråk som kopplar vidare norrut över Tyresövägen.

GRÖNYTA

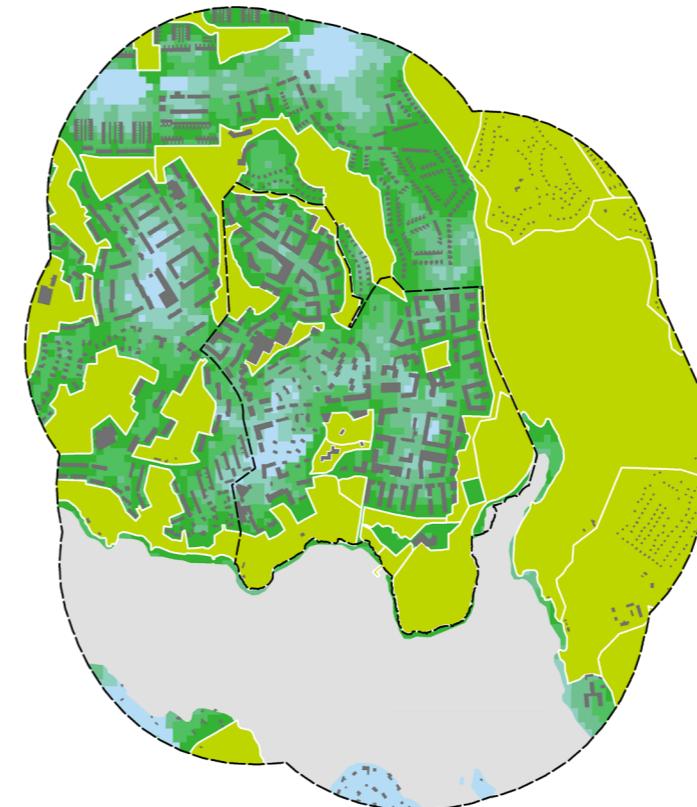

max 200 m

REKOMMENDERAT AVSTÅND TILL GRÖNYTA*

minst 5%

TILLGÄNGLIG GRÖNYTA REKOMMENDERAS*

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL GRÖNYTA

■ GRÖNYTA ■ <50 M ■ 50-100 M ■ 100-150 M ■ 150-200 M ■ >200 M

ANALYS

Riktlinjerna om max 200 meter till grönyta uppnås från samtliga fastigheter i programmet. Andelen grönyta uppnås med god marginal.

33%

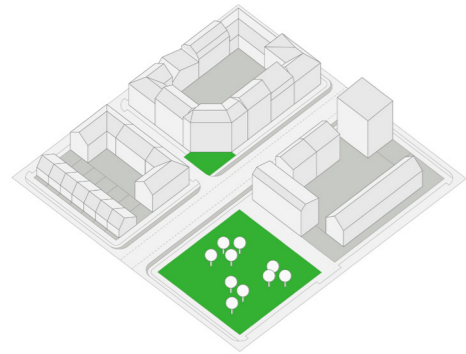
TILLGÄNGLIG GRÖNYTA INOM PROGRAMOMRÅDET

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Bevara Stora Sköndals gröna karaktär och utveckla dem för olika behov och ändamål
- Tydliga kopplingar till Drevwiken och Flatens naturreservat

OFFENTLIG FRIYTA

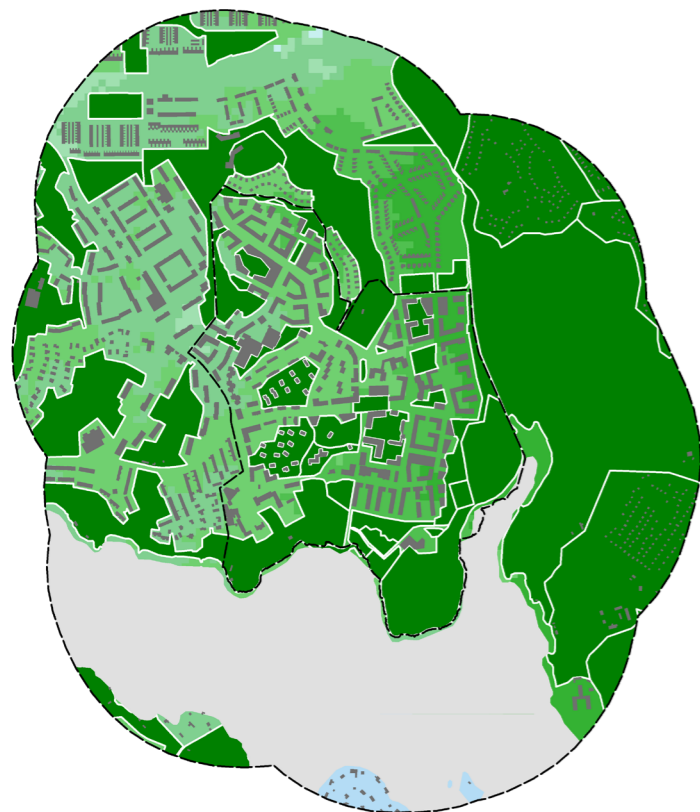

minst 15%

OFFENTLIG FRIYTA REKOMMENDERAS*

minst 10 kvm

OFFENTLIG FRIYTA PER BOENDE*

KARTA: ANDEL FRIYTA INOM 500 METERS GÅNGAVSTÅND

■ FRIYTA ■ < 50 % ■ 40-50 % ■ 30-40 % ■ 20-30 % ■ 15-20% ■ 10-15% ■ > 10 %

ANALYS

Riktlinjen uppnås i både programområdet och analysområdet. Kyrkbyn och Ekbackens förändring till mer offentlig karaktär gör att dessa ytor även räknas med som offentlig friyta. I genomsnitt kommer de boende få tillgång till 54 kvm offentlig friyta per person.

40%

OFFENTLIG FRIYTA INOM PROGRAMOMRÅDET

44%

OFFENTLIG FRIYTA INOM ANALYSOMRÅDET

54 kvm

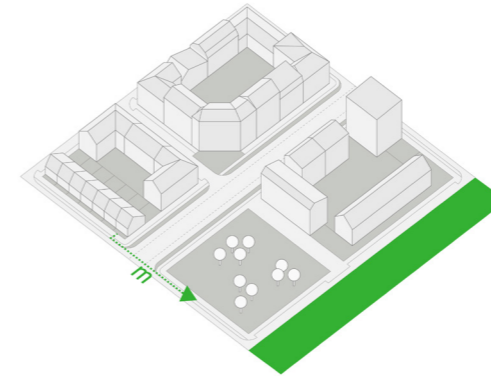
PER BOENDE INOM PROGRAMOMRÅDET

Som offentlig friyta räknas både privat ägd friyta och allmän platsmark (kommunal mark). Dessa avgränsas utifrån upplevd offentlighet och inte formellt ägandeskap. Det innebär att ytor i analysen inte nödvändigtvis är offentlig ur ett juridiskt hänseende.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

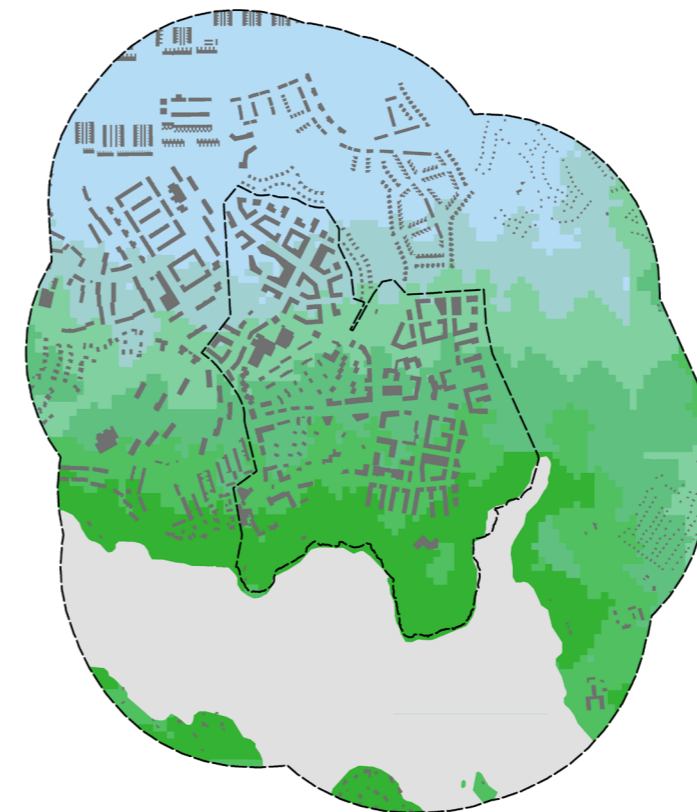
- Tillgängliggöra stora delar av Stora Sköndal för alla
- Naturfokus på offentlig friyta och bland husen för biologisk mångfald och resiliens
- Odlingslotter för biologisk mångfald och som socio-ekologiska generatorer
- Flexibla ytor
- Variation

VATTEN

tillgänglig vattenfront

REKOMMENDERAS*

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL VATTEN

■ VATTEN ■ <100 M ■ 100-200 M ■ 200-300 M ■ 300-400 M ■ 400-500 M ■ >500 M

ANALYS

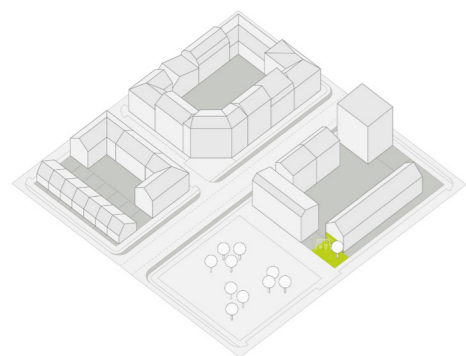
Strandpromenaden och tillgängligheten till Drevviken bevaras och stärks i programmet.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Utveckla strandpromenaden och låta området närmast Drevviken vara av offentlig karaktär
- Dagvatten tas omhand i lokala system

TILLGÅNG TILL SAMHÄLLSSERVICE

FÖRSKOLOR

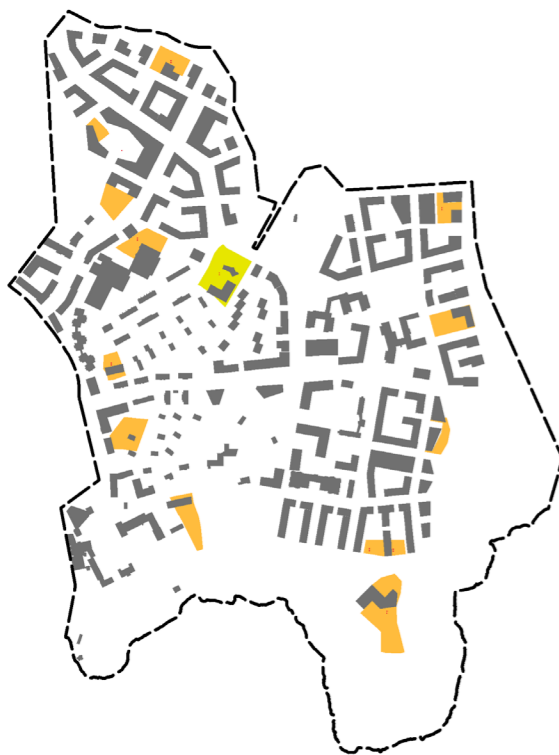

minst 25 kvm

FÖRSKOLEGÅRD PER BARN*

minst 2000 kvm

SAMMANHÄNGANDE FÖRSKOLEGÅRD REKOMMENDERAS*

KARTA: KVM FÖRSKOLEGÅRD PER BARN

■ 20-25 KVM ■ > 25 KVM

ANALYS

Riktlinjen för minsta sammanhängande yta för förskolegård klaras av 8/14 förskolor. Riktlinjen för antalet kvm per barn uppnås på två förskolegårdar. Dock uppnås programmets målsättning om 20 kvm gård per barn på samtliga förskolegårdar. I programmet framhålls även takterrasser, närliggande gårdar samt närheten till parker och natur som komplement för att erbjuda större ytor för förskolebarnen. I genomsnitt uppnås ett resultat på 22 kvm per barn.

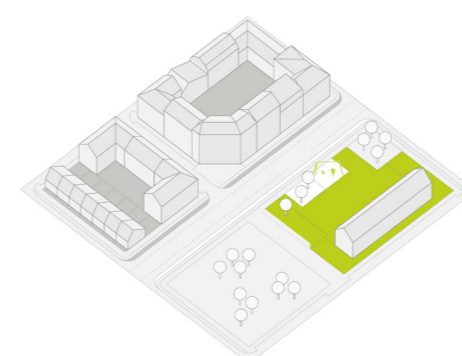
22 kvm

FÖRSKOLEGÅRD PER BARN I GENOMSNITT

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Förskolor, skolor och andra offentliga byggnader gestaltas alltid med plats- och verksamhetsspecifik arkitektur.
- Förskolor är placerade i direkt närhet till natur- och parkmark.

SKOLOR

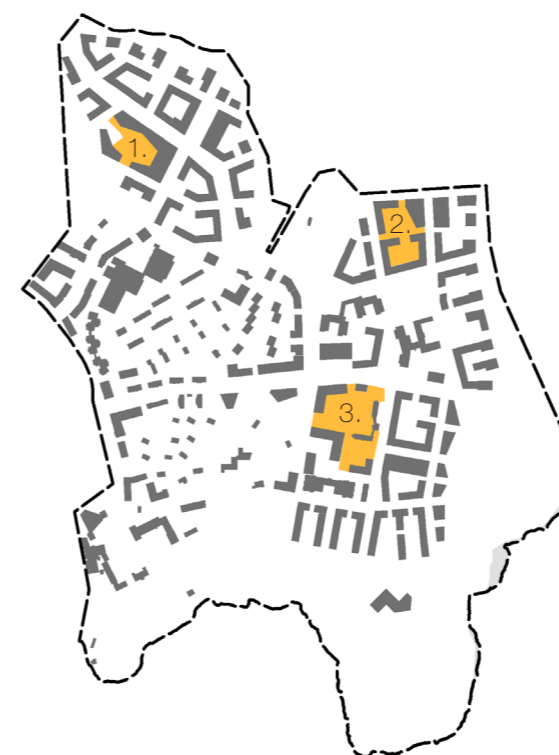

minst 25 kvm

SKOLGÅRD PER BARN*

minst 3000 kvm

SAMMANHÄNGANDE SKOLGÅRD REKOMMENDERAS*

KARTA: KVM SKOLGÅRD PER BARN

■ 10-15 KVM

ANALYS

Samtliga skolgårdar uppnår Boverkets rekommendationer om minst 3000 kvm gård. 25 kvm per barn uppnås dock inte på någon utav skolgårdarna. Dock uppnås den interna målsättningen i programdokumentet om 10 kvm per barn, vilket motiveras med god tillgång till natur och offentliga platser i närmiljön.

Skolgård 1: 3400 kvm + takterrass / 500 elever
 Skolgård 2: 4700 kvm + takterrass / 500 elever
 Skolgård 3: 9400 kvm + takterrass / 1000 elever

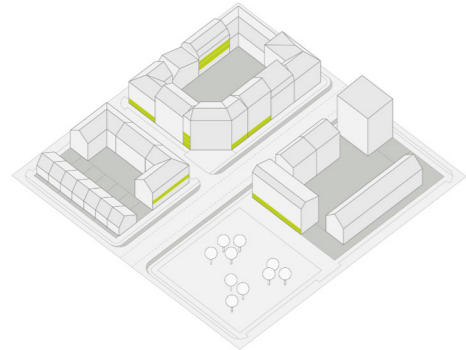
10 kvm

SKOLGÅRD PER BARN I GENOMSNITT

FÖRSLAG I PROGRAMMET

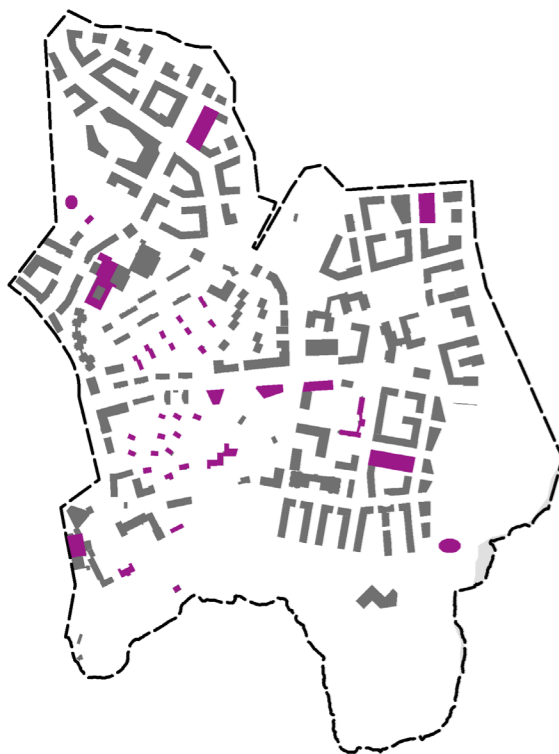
- Förskolor, skolor och andra offentliga byggnader gestaltas alltid med plats- och verksamhetsspecifik arkitektur.

KULTURLOKALER

antal & variation

AV KULTURLOKALER*

■ KULTURVERKSAMHETER

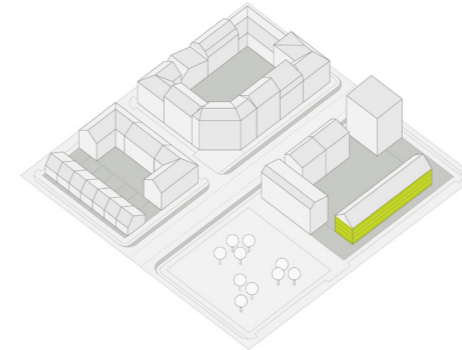
ANALYS

Lokaler och platser planeras för både bevarande och utvecklande av de kulturella aktiviteterna och föreningslivet i Stora Sköndal.

Antalet och variationen av kulturverksamheter, platser för kulturutövande och olika typer av samlingslokaler är väl integrerat i programarbetet.

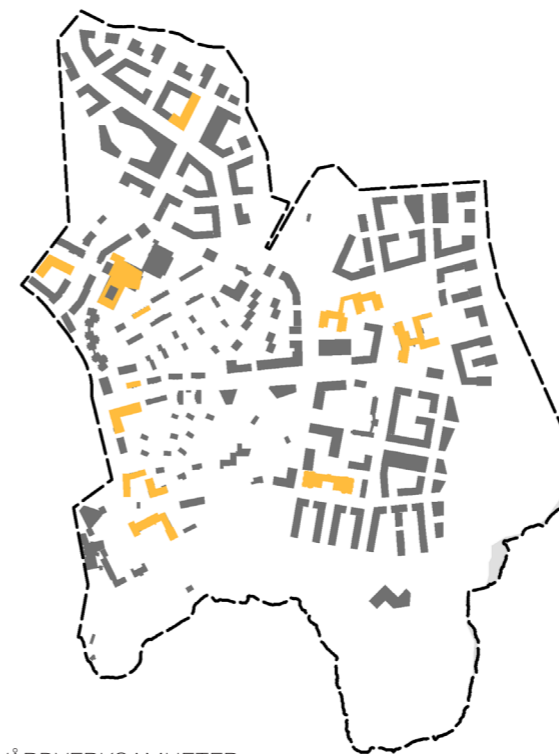

VÅRDLOKALER

antal & variation

AV VÅRDLOKALER*

■ VÅRDVERKSAMHETER

ANALYS

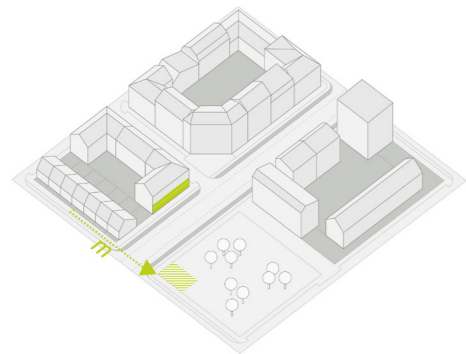
Det redan etablerade utbudet av vårdverksamheter är stort inom programområdet. De olika typerna av verksamheter bidrar till en variation och att många grupper representeras på platsen. Stiftelsens verksamheter äldreomsorg, LSS-verksamhet, social psykiatri, neurologisk rehabilitering bevaras och planeras att utvecklas.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

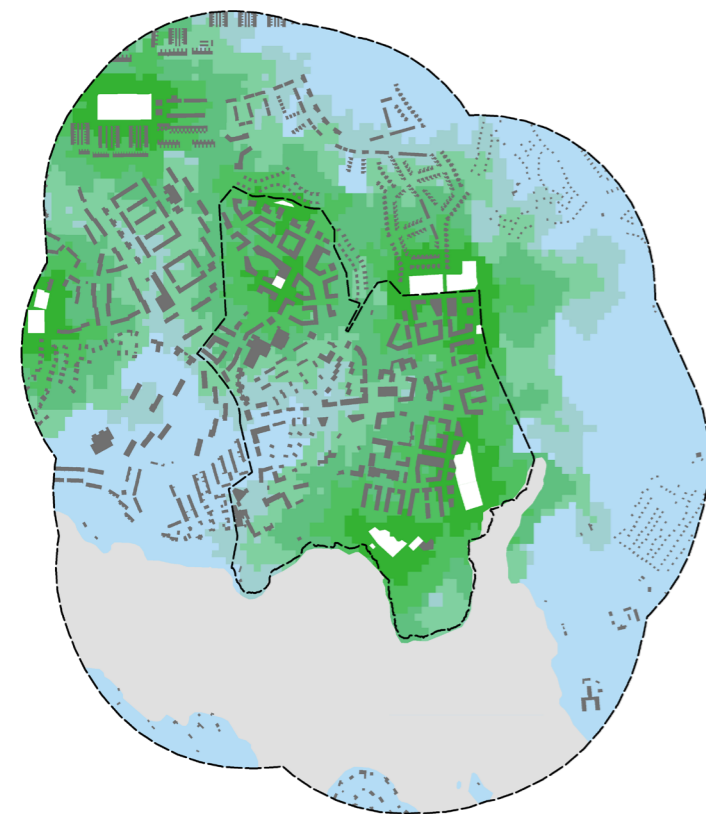
- Utvecklad vårdverksamhet

IDROTTSYTOR

max 500 m

AVSTÅND TILL IDROTTSYTOR*

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL IDROTTSYTA

□ IDROTTSYTA ■ <100 M ■ 100-200 M ■ 200-300 M ■ 300-400 M ■ 400-500 M ■ >500 M

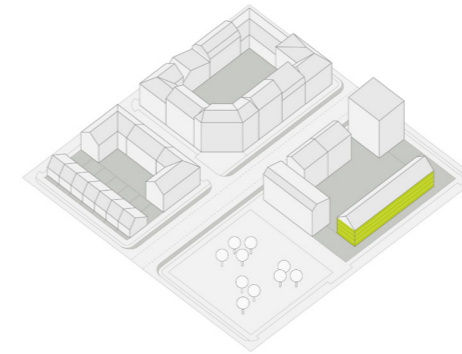

ANALYS

Riktlinjen uppnås från samtliga fastigheter i programmet.

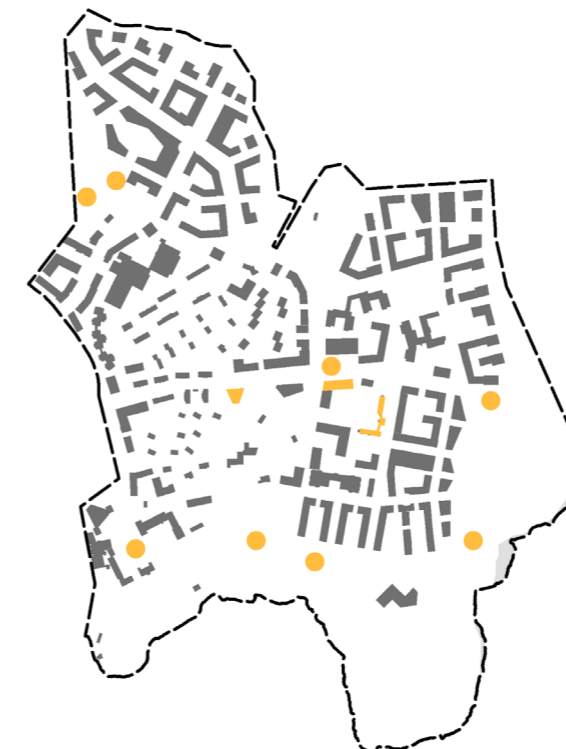
De rekreativa stråken genom området och längs Drevviken kan även användas som promenad- eller joggingslinga.

EVENEMANGSYTOR

flexibla ytor

INOMHUS OCH UTOMHUS*

■ UTPEKADE FLEXIBLA YTOR & LOKALER

ANALYS

Flera ytor inom Stora Sköndal är tänkta att vara flexibla och kunna omvandlas till platser för olika tillfälliga aktiviteter. Exempel på det är utomhusbio, odlingslotter, öppna väggar, grillplatser och teater-scener som kan locka många besökare. Vissa gågator programmeras även för att kunna omvandlas till stråk för marknader och loppis. Det Centrala torget ger möjlighet för marknader och torghandel. Bibliotek, kulturhus, utställningshall, samlingslokaler och skolor kan fungera som flexibla lokaler inomhus.

Bevarande av ytor för de befintliga firandet av midsommar, Valborg och Allhelgona görs för att behålla de återkommande besökarna och locka människor till området.

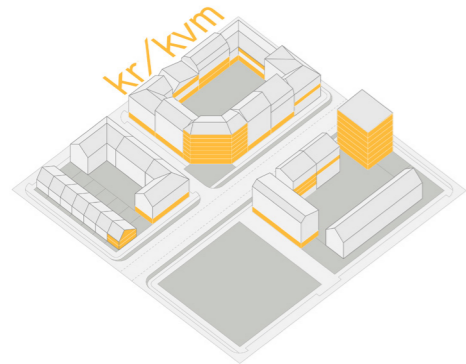

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Utomhusbad
- Grillplatser
- Utomhusbio
- Miniscen
- Teater
- Torgyta för loppis/marknad
- Midsommar-, valborgs- och allhelgonafrände
- Gångator som kan göras om till marknadsyta

BLANDAD BEBYGGELSE

BOSTÄDER

jämn fördelning

MELLAN HYRES- OCH BOSTADSRÄTTER*

max 30%

AV MEDELINKOMST TILL HYRA*

variation

I LÄGENHETSSTORLEKAR*

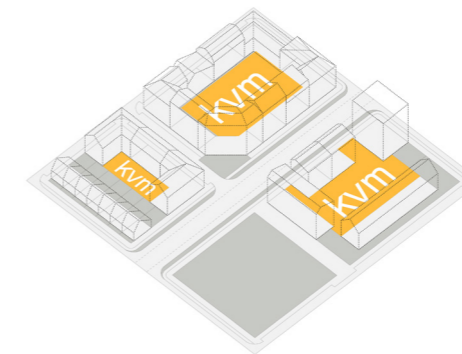
ANALYS

Ambitionen för Stora Sköndal är att uppnå en jämn fördelningen mellan hyres- och bostadsrätter. I övrigt är programmets intention att erbjuda andra typer av boendeformer så som studentboende, seniorboende, långtidsboende för flyktingfamiljer med uppehållstillstånd och ensamkommande ungdomar.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- En mix av typologier visar att olika funktioner samsas med en variation av upplåtelseformer, bostadstyper och boendekostnader.
- Effektiv markanvändning genom hög täthet och en varierad typologi.
- Strukturen relaterar till topografin och landskapet. Hus anpassas till den befintliga terrängen.
- Bebyggelsen har en öppen (permeabel) struktur mot natur- och parkmark och en mer sluten kärna mot huvudstråk och lokalgator.
- Takterrasser som komplement till gårdar
- Bygggemenskaper
- Äldreboenden
- Variation av byggherrar

GÅRDAR

minst 1500 kvm

SAMMANHÄNGANDE GÅRD*

ANALYS

Fem av bostadsgårdarna uppfyller riktlinjen om 1500 kvm sammanhållen gård. Två av dessa samnyttjas som skol- och förskolegård och kvaliteterna för de boende är specificerade. På de mindre gårdarna kan de planerade takterrasserna fungera som ett komplement där bl.a. odlingsmöjligheter erbjuds. Takterrassernas storlek eller utformning var dock inte fastställda vid tillfället för analysen och slutsatser kan inte dras om huruvida takterrasserna tillför de ytor som saknas för att uppnå rekommendationen.

Små gårdar kan också i viss mån anses kompenseras med en hög andel friyta och 54 kvm friyta per person i närmiljön.

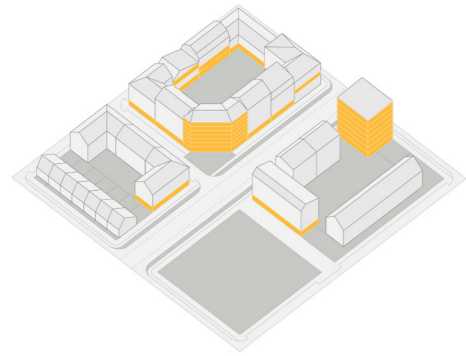
KARTA: STOLEK GÅRD

■ < 1500 KVM ■ > 1500 KVM

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Samtliga bostäder har tillgång till gemensamma gröna rum (gårdsyta och takterrass) samt närhet till grönskande närmiljö

ARBETSPLATSER

30-60%

BTA TILL LOKALER ELLER KONTOR*

ANALYS

Riktlinjen om 40-60% lokaler eller kontor är främst en målsättning för renodlad blandstad i anslutning till spårstation och hög befolkningstäthet. Målsättningen är därför inte rimlig i Stora Sköndal. Spacescape har tidigare tagit fram referenser för områden i Stockholm med motsvarande förutsättningar (Högdalen, Hägersten, Råcksta, Bergshamra, Hässelby, Bagarmossen, Årsta och Midsommarkransen).

Stora Sköndal uppnår 33% lokaler vilket i relation till studerade referensområden är en rimlig nivå för den planerade befolkningstätheten. Den redan befintliga vårdverksamheten kompletteras samtidigt som lokaler för butiker och kulturverksamhet tillkommer. Uträkningen inkluderar befintlig och tillkommande bebyggelse.

33%

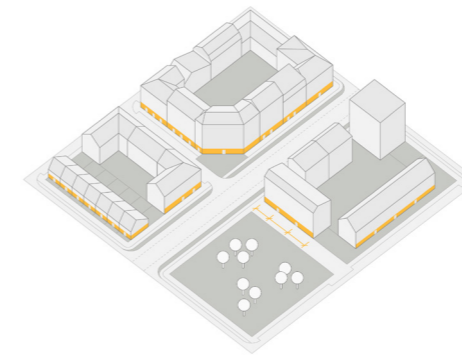
BTA LOKALER I PROGRAMOMRÅDET

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Fortsatt vårdverksamhet kompletteras
- Skolor
- Förskolor
- Serviceyrken

BOTTENVÅNINGAR

minst 5 entréer

PER 100 METER GATA REKOMMENDERAS*

ANALYS

Entréernas placering är inte fastställda vid tillfället för analysen och riktlinjen blir istället ett medskick för fortsatt planering. Entrétätheten är en viktig komponent i att skapa trygga stråk med "ögon".

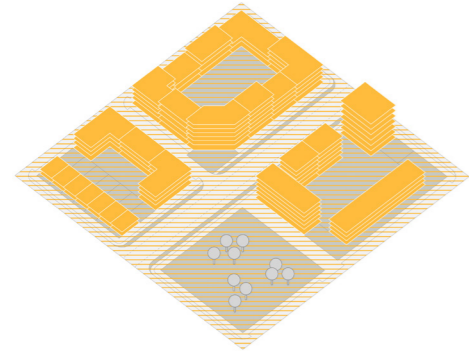
I arbetet med aktiva fasader inom programområdet utreds att lokaler i bottenvåningar kan göras "grundare" och på så vis sträcka sig över längre stråk och fördelas jämnare över området.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Entréer mot gatan och gård
- Lokaler i bottenplan längs huvudstråken
- Genomgående entréer
- Gemensamhetslokaler i alla kvarter

SERVICE

minst 150 boende/ha

INOM 800 METER FRÅN SPÅRSTATION REKOMMENDERAS*

minst 0,75

OMRÅDEEXPLOATERING REKOMMENDERAS*

ANALYS

Riktlinjen 150 boende/hektar gäller inom 800 meter från spårstation och vore därför inte en rimlig målsättning för Stora Sköndal. Antalet boende och områdeexploateringen ger dock förutsättning för ett serviceunderlag enligt illustrationen nedan, med hänvisning till referensområden med motsvarande befolkningstäthet.

Områdeexploateringen uppnås inom programområdet. Den höga andelen offentlig friyta, strandskyddet och bevarad kulturmiljö gör att de tillkommande kvarteren får relativt hög kvartersexploatering.

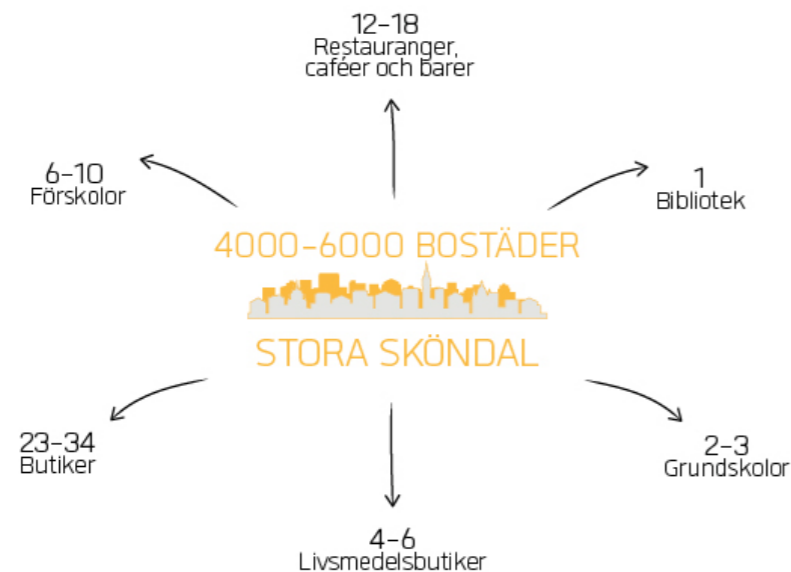
102 boende/ha

UPPNÅS INOM PROGRAMOMRÅDET

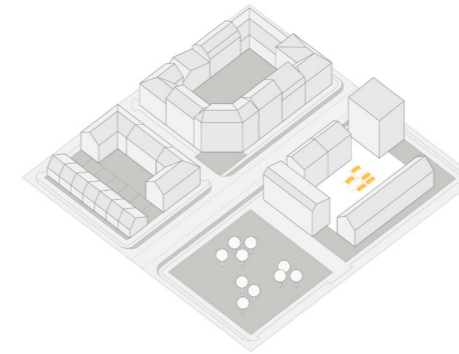
0,85

OMRÅDEEXPLOATERING INOM PROGRAMOMRÅDET

Figuren nedan är en illustration med *exempel* på de mervärden som kan tillkomma vid byggandet av nya bostäder. Den täcker därmed inte in alla nödvändiga samhällsfunktioner. Illustrationen är en omarbetad version av den i Bostadspotential Stockholm (Stockholms stad, 2014). Nyckeltalen för respektive kategori (ex. bibliotek, butik) är beräknade enligt linjära statistiska samband mellan antalet bostäder och verksamheter i referensområden till Sköndal (Högdalen, Hägersten, Räcksta, Bergshamra, Hässelby, Bagarmossen, Årsta och Midsommarkransen).

PARKERING

p-tal

ENLIGT "GRÖNA PARKERINGSTAL" REKOMMENDERAS*

ANALYS

p-tal 2-4

FÖR CYKLAR INOM PROGRAMOMRÅDET

p-tal 0,5

FÖR BILAR INOM PROGRAMOMRÅDET

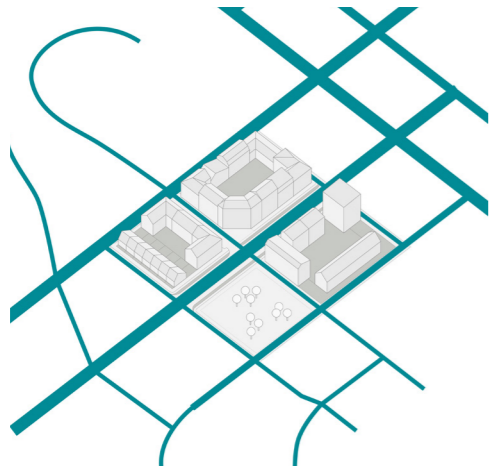
Planprogrammet föreslår en fördelning av parkeringsplatser inom parkeringshus och M-hus. P-talet på 0,5 är satt lågt i relation till "Riktlinjer för projektspecifika och gröna parkeringstal i Stockholm för bilparkering". Dock för att ge incitament om minskat bilnehav, ökad folkhälsa och ett mer jämställt trafiksystem, i enlighet med målsättningar i Stockholms översiktsplan.

Cykelparkering hanteras i anslutning till bostäderna med olika scenarios med ett p-tal på mellan 2,5-4. Allmänna cykelparkeringar planeras vid målpunkter och vid bytespunkter i bl.a. Norra Sköndal för att främja kombinationsresor. Detta visar på en hög ambitionsnivå för att ge alternativ till bilägande och för att skapa en hållbar stadsdel.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

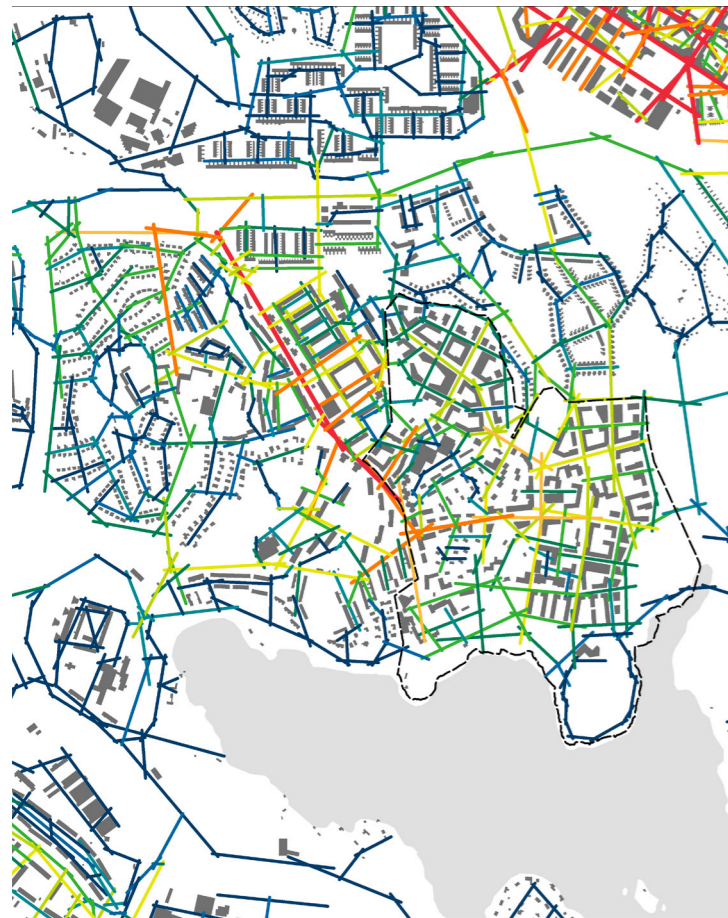
- Samla lokaler vid torg och huvudstråk
- P-tal bil 0,5 (utreds vidare i detaljplanearbete)
- P-tal cykel 2,5-4
- Parkering i M-hus
- Cykelparkering vid bytespunkter

GÅNGNÄT

variation

MELLAN INTENSIVA OCH LUGNA STRÅK
REKOMMENDERAS*

PROGRAMFÖRSLAG: RUMSLIG INTEGRATION (R6)

HÖG RUMSLIG INTEGRATION ■■■■■■■■ LÅG RUMSLIG INTEGRATION

ANALYS

Gatunätet inom analysområdet har en relativt tydlig hierarki med mer rumsligt integrerade, intensiva stråk och mer avskilda, lugna stråk. Sköndalsvägen är det mest integrerade (röda) stråket inom Stora Sköndal, dock leder detta inte vidare in mot staden, via Gubbängen och Tallkrogen, utan stoppas upp av Tyresövägen och trafikplats Gubbängen.

Nils Lövgrens väg är det mest integrerade stråket inom programområdet och både det s.k. Magnoliatorget och det Berga torg ligger i anslutning till dessa stråk.

Få integrerade stråk leder in och ut ur området och även om Stora Sköndal i hög utsträckning bidrar till att bygga samman Skarpnäck och Farsta så saknas integrerade stråk som leder fram till Farsta. Problemet beror till stor del på att det relativt integrerade stråket ut från Stor Sköndal, i riktning mot Farsta, stoppas upp av ett verksamhetsområde och få kopplingar över Nynäsvägen. Det mest integrerade i stråket ut ur programområdet, i riktning mot Skarpnäck, går via Lilla Sköndal.

De kopplingar som krävs för att på ett bättre sätt integrera Stora Sköndal med omgivande områden ligger utanför programområdets gränser. Frågan är därför svår att påverka inom ramen för programarbetet.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Byggnader gestaltas med genomgående entréer som leder till en kvartersgemensam inbjudande utemiljö som kan vara del av ett öppet informellt stråk i stadsdelen
- Gröna promenader
- Bebyggelse kring integrerade stråk

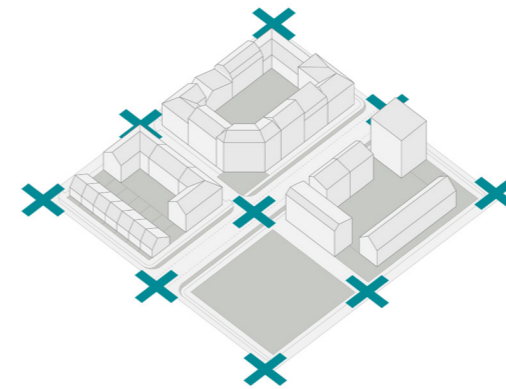
ANALYS

Korsningstätheten inom programområdet är relativt låg och uppnår inte riktlinjen om antalet korsningspunkter per kvadratkilometer. Programområdets sydvästra delar drar ner helhetsresultatet där orienterbarheten är sämre. Åtgärder i Kyrbyns och Ekbackens kulturmiljö är dock svåra att genomföra. Den nya kvartsstrukturen uppnår lokalt en bättre orienterbarhet med tätare korsningspunkter.

70 korsningar/km²

INOM PROGRAMOMRÅDET

Topografin inom programområdet är ett hinder för ett framkomligt gatunät. En karta över lutningen syns till vänster. Vissa partier längs Nya vägen är särskilt branta och problematiska.

150 korsningar/km²

MINIMUM REKOMMENDERAS*

max 5 %

LUTNING FÖR FRAMKOMLIGHET PÅ ALLMÄNN PLATS

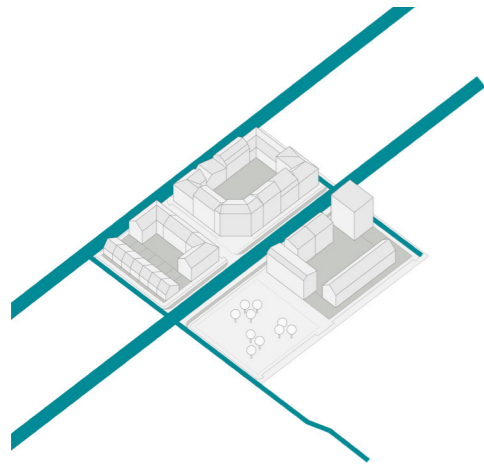
KARTA: LUTNING - FRÅN UNDERLAG TILL PROGRAM

■ 0-2 GRADER ■ 2-3,5 GRADER ■ 3,5-5 GRADER ■ 5-7 GRADER ■ 7-10 GRADER

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Alternativa gångvägar/permeabel struktur

CYKELNÄT

genhet
I CYKELNÄTET REKOMMENDERAS*

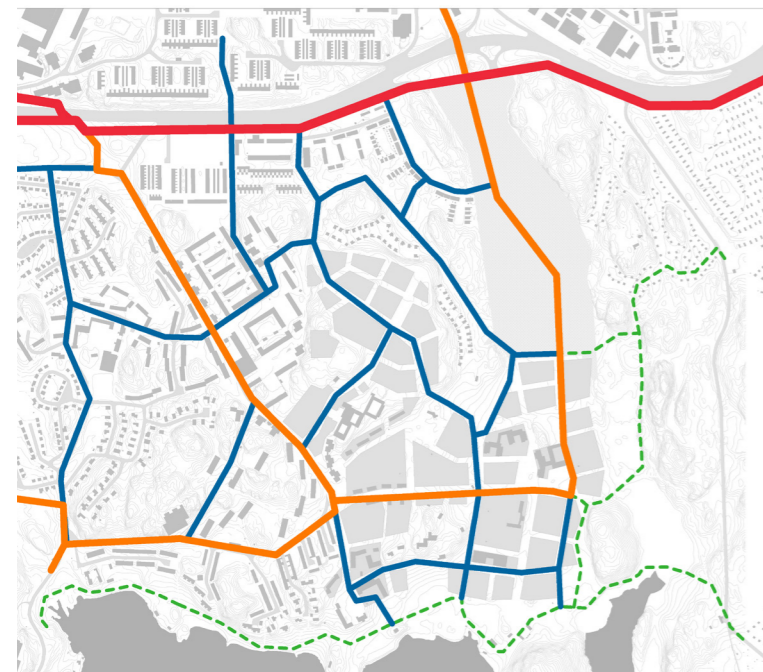

ANALYS

Enligt kartläggning av cykelflöden, cykelfödespotential och genhetsanalys av cykelnätet betonas bl.a. att Sköndalsvägen kommer att fungera som en viktig länk som huvudcykelstråk in i programområdet.

Det mest integrerade stråket från Stora Sköndal som kopplar vidare mot Skarpnäck och resten av staden går via Lilla Sköndal. Viktiga kopplingar in mot staden och omgivande stadsdelar ligger därför till stor del utanför programområdets avgränsning.

Cykelnätet utreds närmare i trafikutredning.

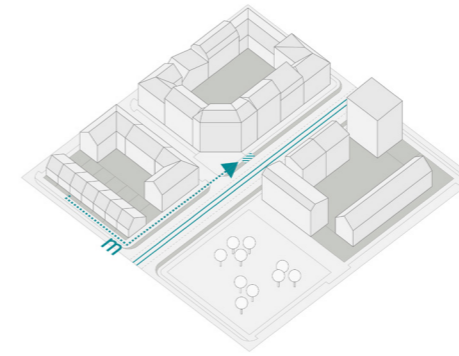
FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Anslutningar och kopplingar till Stockholm stads utpekade cykelstråk

KARTA: FÖRSLAG TILL CYKELNÄT - FLÖDESPROGNOS

■ PENDLINGSSTRÅK ■ HUVUDCYKELSTRÅK ■ LOKALT CYKELSTRÅK ■ REKREATIVT STRÅK

KOLLEKTIVTRAFIK

max 500 m

TILL SPÅRBUNDENHÅLLPLATS REKOMMENDERAS*

ANALYS

Programområdet har ingen spårstation inom 500 meter vilket är viktigt för den regionala tillgängligheten. Samtliga fastigheter har dock mindre än 400 meter till närmaste planerad busshållplats.

Avstånd till spårstationen leder till uppskattningar om ett högre bilnehav. Dragningen av busslinjer blir en förutsättning för att kollektivtrafik ska vara ett attraktivt alternativ till bilen.

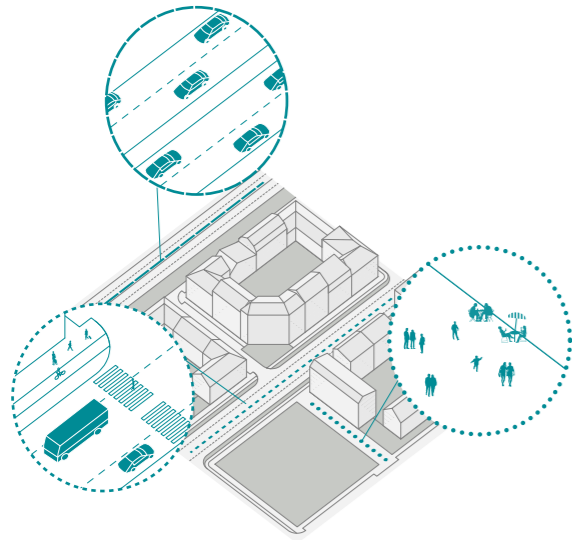
FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Busshållplatser med jämna avstånd i området
- Möjlig framtida tunnelbanestation.

KARTA: GÅNGAVSTÅND TILL BUSSHÅLLPLATS

○ BUSSHÅLLPLATS ■ <100 M ■ 100-200 M ■ 200-300 M ■ 300-400 M ■ 400-500 M ■ >500 M

TRAFIKSÄKERHET

minst 75%

FRIRUM, INTEGRERAT FRIRUM & MJUKTRAFIKRUM
REKOMMENDERAS*

KARTA: TRAFIKSÄKERHET

■ FRIRUM ■ INTEG. FRIRUM ■ MJUKTRAFIKRUM (GOD KVALITET) ■ MJUKTRAFIKRUM (MINDRE GOD KVALITET)

ANALYS

Riktlinjen uppnås inom programområdet då en hög andel av gatunätet utformats som lågfartsgata och stadsgata (lokalgata och huvudgata).

100%

AV PROGRAMOMRÅDET BESTÅR AV FRIRUM,
INTEGRERAT FRIRUM & MJUKTRAFIKRUM

DEFINITIONER LIVSRUMSMODELLEN
(TRAFIKVERKET, 2009)

FRIRUM

Stråk för cyklister, fotgängare och lekande barn. På stadsgatan ska de oskyddade trafikanterna inte behöva oroa sig för motorfordonstrafik, som i princip inte bör förekomma. Utformningen måste utgå från gåendes och cyklisters perspektiv och hastighet, vilket innebär detaljrikedom och småskalighet med många möjligheter till möten mellan människor. Till gågator räknas i vår analys även separata gång- och cykelvägar.

INTEGRERAT FRIRUM

Stråk där fotgängare och cyklister är prioriterade. Motorfordon har möjlighet till begränsad inkörning men alltid med stor hänsyn till de oskyddade trafikanterna. Låg fart är en förutsättning och prioritet för fotgängare och cyklister gäller. Gångartsgator kantas ofta av byggnader med entréer mot stråket. Stråken finns i de finaste delarna av stadens nät, till exempel i torgbildningar, entréområden och liknande.

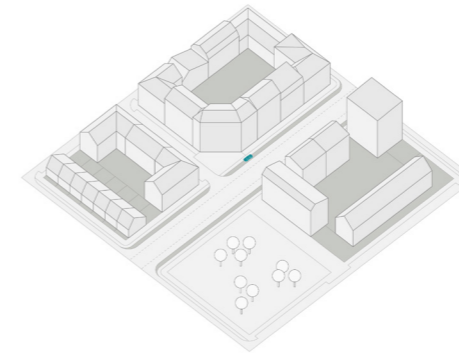
MJUKTRAFIKRUM

Stråk som omfattar större delen av stadens gaturum. Rummet kantas av byggnader med entréer mot stråket. Det är lätt för människor att röra sig längs och tvärs stråket. Bilister och oskyddade trafikanter samspelar. Biltrafikens ytor begränsas så långt det går med hänsyn till gatornas funktion. Mjuktrafikrum har en hastighet på max 30 km/timmen för att uppnå god kvalitetsnivå. Stadsgator med 40 km/h bedöms ha mindre god kvalitet.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Blandning av lågfartsgator och stadsgator (i form av lokalgator och huvudgator).

ANGÖRING

max 25 meter

MELLAN ENTRÉER I GATUNIVÅ OCH
ANGÖRINGSMÖJLIGHETER*

ANALYS

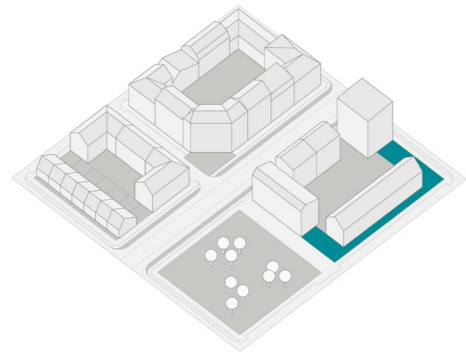
Då entréer inte är lokaliserade i detta tidiga skede kan angöringsmöjligheter i anslutning till entréer inte analyseras.

Ambitionen i programmet är att möjliggöra angöring 25 meter från samtliga gatuentréer, vilket uppnår riktlinjen.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Angöring max 25 m från entré

GRÄNSER

max 10%

RESTYTA REKOMMENDERAS*

ANALYS

0%

RESTYTA I DEN NYA KVARTERSMARKEN

Rekommendationen om max 10% restyta uppnås i planprogrammet då all mark är definierad som gatumark, förgårdsmark eller gård. Enligt programmet kommer gårdar med öppen struktur få murar, grindar och/eller häckar som tydliggör gränserna mellan offentligt och privat.

Både Ekbacken och Kyrkbyns omvandling till kulturell verksamhet gör att dessa områden kommer att upplevas mer offentligt tillgängliga. Delar av området som idag är diffusa.

FÖRSLAG I PROGRAMMET

- Kvarteren ska, i öppna delar, ha grindar, murar och/eller häckar.
- Tydlighet kring vad som är offentligt och privat
- Siktlinjer ger en tydlig identitet och en bra orientering från gården och gatan till parkerna, skogen och Drevviken eller till kulturmiljön.

06 KVALITATIV KONSEKVENSANALYS

Nedan följer modellens kvalitativa analysdel av programmets konsekvenser på sociala aspekter.

SKÖNDAL I STOCKHOLM

Programmet för Stora Sköndal innebär att Stockholm få ett tillskott på drygt 4000 bostäder och att området inkluderas tydligare i staden. Med nya kopplingar tydliggörs Sköndals relation med omgivande stadsdelar och Stora Sköndal synliggörs och medvetandegörs för omgivningen. Busstrafik planeras genom området vilket ökar tillgängligheten lokalt och i staden, de som redan bor i området kommer integreras tydligare i staden.

Med en utveckling av Stora Sköndal kommer befintliga värden som Flatens naturreservat och Drevviken tillgängliggöras i större utsträckning för alla, inte bara de som bor eller arbetar i området. Det har potential att bli en stadsdelsöverbyggande mötesplats. Stora Sköndal som rekreationsområde i sin helhet kommer dock försvagas med tanke på rofylld helhetsmiljö.

LEVANDE OFFENTLIGA PLATSER

Flexibla mångfunktionella platser i olika storlek, aktiva och lugna ger plats för möten, både oväntade och planerade. En variation av sammanhängande mötesplatser ger förutsättningarna för ett socialt rikt liv och en hög grad av delaktighet och spontanitet. Mötesplatser i det offentliga rummet (gata, park, natur, vattenbryn) är kopplade till mötesplatser på kvartersmark till exempel i anslutning till entréer. Utformningen syftar till att skapa jämlika rum, som en neutral arena med plats för alla.

Nya sittplatser och mer liv ger boende inom Stora Sköndal ett rikare vardagsliv och möjlighet till nya intryck. Det blir möjligt att vara passiv med ändå del av det offentliga rummet. Genom att bygga vidare på befintliga sociala nätverk som t.ex. seniorverksamheten kan de offentliga rummen befolkas och ges platsidentitet i tidigt skede.

När Stora Sköndal utvecklas med nya offentliga rum och platser skapas nya möjligheter till liv, men samtidigt riskerar detta att konkurrera med livet i redan existerande offentliga rum som t.ex. närliggande Sköndals torg. Det sociala liv och granngemenskap som idag finns i Skogsbyn, som delvis upplevts som exkluderande, försvinner då området rivs men kan leva vidare på en ny plats inom Stora Sköndal. Viss befintlig verksamhet som t.ex. cyclocrossbanan försvinner helt som en konsekvens av att stadsdelsområdet Farsta i sin helhet exploateras allt mer. Detta riskerar att radera delar av det liv som pågår, och eventuellt skapa konflikter mellan olika grupper.

Gator och stråk

De flesta gator i Stora Sköndal utformas även som vistelsemiljöer. Tydliga avgränsningar mellan gångcykel och biltrafik samt en väl bearbetad plan för bottenvåningars utformning skapar trygga zoner för gångtrafikanter och större förutsättningar till liv. Den nya kopplingen i norr öppnar upp en länk som inte tidigare funnits och förstärker entrén till den gröna promenad som löper från norr till söder genom Stora Sköndal. Med ny bebyggelse längs stråken förbättras tryggheten.

Gröna promenader har utformats med hänsyn till gångtrafikanter och barns säkerhet för rörelse till skola, lek och natur. De gröna promenaderna skapar en rekreativ ryggrad i nordsydlig riktning och passerar genom olika typer av miljöer, från natur, kultur, urbant och strandnära, sekvenser av både lugn natur och ett mer pulserande torgliv. Den bevarade promenaden längs Drevvikens strand förbättras och utvecklas till en levande strandpromenad med olika typer av aktiviteter och rofyllda platser. Små rum i ett större sammanhang bildar sammanlänkade aktiviteter och sittmöjligheter. Mötet med vattnet öppnas upp och ett nytt kallbadhus anläggs för allmänheten. Kolonilotter, lekplatser, boule- och tennisbanor, det befintliga handikappbadet, grillplatser och öppna ytor skapar liv och stöder en social kultur och mötesplats för olika behov och åldrar. Samtidigt bevaras i Kyrkbyn och Ekbacken och tillgängliggörs för att fler ska kunna ta del av områdets historia och kulturmiljö.

De aktiva kantzonen i Stora Sköndal utformas för gång- och cykeltrafik, men möjliggör i vissa sträckor även angöring och passage för utryckningsfordon. Kantzonerna skapar en tydlig gräns mellan bebyggelse och natur samtidigt som det öppnar upp och tillgängliggör dessa ytor. Stråken varvas med olika aktiviteter och sekvenser för olika behov. Utformningen sker så att stråken känns offentliga där hårdgjord yta möter natur som skapar liv och rörelse på annars otillgängliga ytor. Genom tillägg av lek, sittplatser och utkikspunkter förstärks kantzonen som offentligt rum.

Från Berga torg vidare mot Flatens naturreservat ger möjlighet för folkliv genom ett gaturum med grönska och vatten. Vattnet och grönskan delar biltrafik från gångtrafik och skapar ett tryggt offentligt stråk som övergår från urbant torg till Flatens entréplats och naturen. Gaturummens tydliga karaktär ger identitet till området och dess olika delar. De ger förutsättning för trygga stråk där alla kan vara delaktiga, både passivt och aktivt.

Parker

Skogsparken ligger vid Stora Sköndals högsta punkt och har både utsiktsplatser och karaktär som kuperad bergspark med möjlighet till naturlek. Med sin topografi finns här många möjligheter att hitta en avskild

Gaturummen erbjuder stora möjligheter till tillfälliga och spontana aktiviteter och möten och kan skapa identitet, samhörighet och delaktighet.

Platser för variation och mångfald kan skapas genom en flexibel och tillåtande programmering, och kan bidra till att ge fler tillgång till de offentliga platserna.

plats för ro, dock svår att få tillgång till med olika funktionsvariationer. Samtidigt används den plana öppna ytan på toppen för olika aktiviteter och

spontanidrott. I parkens nordvästra del finns en större lekplats.

I anslutning till parken ligger en ny skola samt två förskolor med egna gårdar som bidrar med liv och rörelse. Parken kopplar även till den aktivitetsplats som skapas vid panncentralen. Parken får en scen/amfiteater i sluttningen mot söder där temporära kulturaktiviteter och evenemang kan äga rum. Parkens placering skapar en koppling till Sköndal C och kan användas av både nya och befintliga boende i hela Sköndal.

Skogsparken ger variation och identitet åt Stora Sköndal. Det är en neutral arena som välkomnar alla. Det är en lokal mötesplats i Sköndal.

Strandparken karaktäriseras av sin öppna sluttande yta mellan kyrkan och vattnet (häriifrån har man siktlinjer mellan kyrktornet och Drevviken). En förskola och ett växthus gränsar till parken och ett kafé planeras i Kristinahuset. Växthuset och kaféet bidrar även till positiv utveckling av den sociala verksamhet som stiftelsen bedriver och kan ge arbetsträning och arbetsmöjligheter. De olika verksamheterna lockar även besökare utifrån och får förbipasserande att stanna till. Parken fortsätter att husera t ex valborgsfirande och andra evenemang och har på så sätt en viktig funktion som kulturbärare.

Nära vattnet finns en anordnad grillplats som passar både större och mindre grupper. Strandzonen tillgängliggörs genom spänger. Genom parken löper Drevvikens strandpromenad som kopplar till Farsta och Flatens Naturreservat. I orgelvillan hålls kulturevenemang och närheten till Kristinahuset och kyrkbacken tydliggör kulturhistorian.

Platsen bidrar med att upprätthålla områdets identitet även om den omskapas till viss del, Strandparken bidrar till en variation inom Sköndal men rymmer i sig en stor variation av aktiviteter och, karaktärer. En temalekplats fungerar som stadsöverbyggande mötesplats och parken blir en neutral arena där gemenskap och delaktighet känns. Närheten till det kulturella kärnområdet innebär en förståelse för områdets historia vilket ytterligare stärker identiteten.

I och med ny bebyggelse försvinner stora sammanhängande områden med grön karaktär som uppskattas av många i dag, detta måste tas i beaktning i det fortsatta identitetsbyggandet.

Aktivitets- och strandzonen

Aktivitetsstråket har ytor för oprogrammerade aktiviteter/händelser och flera aktiva ytor för lek och rörelse. Det finns även rekreativa och kulturella inslag vilka bidrar till variation, upptäckter och möten. Ett större kolonilottsområde anläggs vid Drevvikens strand med möjlighet för boende att mötas genom odling. Vattenkontakten är en stor del av områdets karaktär och identitet. Badet blir en viktig plats med ny brygga och förbättrad miljö samt kallbadhus som är öppet för allmänheten och blir en stadsöverbryggande mötesplats. Detta ger liv till en zon som idag är relativt otillgänglig. Platsen är också viktig vintertid för skridskoåkare. Grönytorna och naturkaraktären har viktiga identitetsskapande värden i Stora Sköndal. Talludden och Lövudden är viktiga ur ett barnperspektiv och för att hitta alternativa platser med ro och utsikt, som rekreation och för ett vackert möte med vattnet. Målpunkter för ett rörligt friluftsliv placeras i strategiska lägen och gestaltas tydligt med tanke på aktivitetens. Frånvaron av bostäder och verksamheter kan dock göra att denna del upplevs som öde kvälls- och vintertid, vilket innebär att platsen kan kännas otrygg

Torgen

Alla torgen bidrar med orienterbarhet, variation och identitet till Stora Sköndal. Det har potential att bli jämlika platser där alla känner sig välkomna.

Magnoliatorget ligger i anslutning till den befintliga Magnoliabyggnaden och ett nytt växthus med kafé och matsal. Här är även entrén till Stiftelsen Stora Sköndals huvudkontor samt nya sittplatser, träd och blomprakt. Torget omges av lokaler och kommersiell verksamhet som skapar ett offentligt liv.

Berga torg karaktäriseras av ett rum placerat i mötet mellan gröna promenaden, parterren, kopplingen upp till kyrkan och kulturkvarteret samt med ett av M-husen. Torget är på så sätt en korsningspunkt och nod i Stora Sköndal med genomströmning av människor. Här finns busshållplats, matbutik, lokaler, kafé och butiker i bottenvåningarna. På motsatt sida gatan finns en mindre platsbildning/skoltorg där skolelever har möjlighet att sitta. Torget gestaltas med ett hårt golv som kan hålla temporära aktiviteter som t ex loppmarknad, evenemang, handel osv.

Skogstorget ligger i förlängningen av Torsten Levenstams väg. Torget har ett hårt golv som delas av gång-, cykel- och biltrafik på gåendes villkor. Omkringliggande bebyggelse så som M-Hus och äldreboende med levande bottenvåningar, ser till att torget befolkas alla dygnets timmar. Torget innehåller ytor för rekreation med sittplatser och grönska.

Vardagens målpunkter kan vara allt från en sittbänk i parken, ett gent promenadstråk till bibliotek, arbetsplatsen eller affären och närhet till dessa kan underlätta livet och skapa en mer jämlik stad. Även tillgång till evenemangsytor så som för valborgsfirande i Stora Sköndal skapar möjligheter för människor att mötas och trivas.

Torget/platsen vid Kristinahuset, Högskolan och det nya gymnasiet förnyas och blir en levande plats för unga och studenter. Sittplatser för studier och häng bidrar till ett offentligt liv.

Lövholmen/Ekbacken och Kyrkbyn

Stora Sköndals kulturhistoriska kärnområden Lövholmen och Kyrkbyn, bevaras vad gäller karaktär och utformning. Området öppnas upp för allmänheten genom tydliga och offentliga entréplatser samtidigt som dagens "hemliga" karaktär behålls och skapar ett slingrande, överraskande parkrum. Genom att bevara träd och trädgårdsrum behålls den lilla skalan. Nya funktioner flyttar in i de befintliga byggnaderna. Kopplingen till Magnoliahuset förstärks genom tydligare gångvägar och entréutformning. Ekbacken bebyggs med ett nytt storgårdskvarter. Stora Sköndal får ett område som skapar variation åt hela Sköndal. Att kärnområdet sparas ger också ett tidsdjup till området i stort och en tydlig kontinuitet och identitet.

M-hus

M:et står för Möten, Miljö och Mobilitet. M-huset verkar som viktiga mötesplatser och noder då de har ett flöde av olika sorters besökare, och ibland boende. Bottenvåning och tak är aktiva liksom fasaderna. I bottenvåningar föreslås samlingslokaler, gym, cykelverkstad, tvättstugor, små idrottslokaler, bytesrum, källsortering. På taken anordnas odling, idrott, plats för förnybar energi, park, lek etc. M-huset har potential att ge Stora Sköndal en känsla av gemenskap, deltagande, identitet och trygghet.

Det offentliga rummet är planerat för att ge området olika stora platser, av olika karaktär som torg, park och natur samt olika innehåll och tempo för blandade målgrupper med hänsyn till fysisk förmåga, ålder, kön. För en större social hållbarhet över tid ska några platser vara oprogrammerade och flexibla. Det innebär att några av ytorna kan nyttjas till olika saker olika tider. Utomhusbio kan visas på samma plats som det dagtid pågår lacrosseturnering eller loppmarknad. På vintern spolas ytan till isbana. Gator ska gå att stänga av så att gatufester och liknande kan få en oväntad och central plats. Årstidsaspekter är viktiga och skridskobana och skridskobrygga i Drevviken finns med i programmet. Att kunna vistas utomhus på vinterhalvåret handlar också om välplanerad belysning och platser med lä och tak och uppvärmda parkbänkar.

Att få till olika typer av aktiviteter intill varandra, t.ex. kulturella och idrottsliga, som en scen i aktivitetsstråket bidrar till en varierad och mer jämlik situation. Möten mellan människor med olika intressen och mellan boende och besökare uppstår lättare.

TILLGÅNG TILL SAMHÄLLSSERVICE

I programmet har vardagens målpunkter som arbetsplatser, skolor, handel m.m. placerats i kluster längs huvudstråk samt i strategiska lägen intill natur- och parkmiljö. Närhet till vardagslivets målpunkter underlättar livspusslet och skapar en mer jämlik stad då kvinnor enligt forskning tar ett större ansvar för det obetalda arbetet. Att skolor planeras intill trygga stråk ger familjerna och barnen en större frihet och att kunna gå själv till skolan är en del av barnens frigörelse. Serviceutbudet ger ge förutsättningen för att området upplevs tryggare över dygnets alla timmar.

Det finns ytor som bevaras som redan idag används för valborgsfirande och för midsommarfirande. Med flexibla ytor på ett flertal platser i strukturer finns det stora möjligheter att kunna utveckla evenemangskulturen på Stora Sköndal. Lokaler som bibliotek, utställningshall och kulturhus ger även möjlighet till evenemang under vinterhalvåret.

Inom området finns även Stockholms enda utomhusbad för funktionshindrade vilket bidrar till att erbjuda idrottsaktiviteter för alla. Ytterligare idrottsytor och redskap för äldre och patienter kommer att utredas för att skapa inkluderande miljöer. För att unga kvinnor ska känna sig trygga på spontanidrottsplatser efterfrågas ofta platser som inte ligger alltför öde. Utegymnastik ligger båda relativt avskilt och det på Talludden ligger en bit från bostäder. De rekreativa stråken erbjuder även närhet till löpning eller promenader.

De olika typerna av vårdverksamheter och äldreboenden bidrar till en variation inom området och att många grupper representeras på platsen.

Ett flertal kulturhistoriskt intressanta byggnader sparas, en del av dem planeras att omvandlas för att rymma kulturella aktiviteter samt andra aktiviteter. Kulturlokaler blir viktiga för att erbjuda kostnadsfria aktiviteter för barn med mindre resursstarka familjer, men även för pensionerade och andra som saknar återkommande sammanhang att vara en del i.

Kyrkan som idag fungerar som en samlingsplats kommer fortsatt att ha en viktig roll för områdets historia, identitet och gemenskap. Precis som det aktiva föreningsliv som ges förutsättning att utvecklas med fler samlingslokaler.

BLANDAD BEBYGGELSE

En andel av dagens mindre villor försvinner och byts mot högre hus varpå en stor del av småskaligheten försvinner. Befolkningstätheten som tillkommer i och med detta ger förutsättningar för utökad service i form av butiker, bibliotek och restauranger. Aktiva bottenvåningar är tänkta att bli öppna, inbjudande, placerade i strategiska lägen.

Social gemenskap kan skapas genom olika uttryck i den gemensamma offentliga miljön, så som ett aktivt deltagande genom till exempel odling, eller konstnärliga detaljer som berättar om områdets historia och skapar identitet och tillhörighet.

Redan idag finns det ca 1000 arbetsplatser inom Stora Sköndal. Med programförslaget utökas antalet arbetsplatser med ytterligare 1-2000 stycken. Det är främst arbeten kopplade till vård och omsorg, i skolor och förskolor och serviceyrken vilket ger förutsättningar för boende i området att ha nära till arbetet samtidigt som det genererar ytterligare dagbefolkning.

Gårdarnas ytor och odlingsmöjligheten har potential att skapa gemenskap och tillit mellan de som delar dessa. Tydliga gränser mellan privat och offentligt motverkar att åtgärder tas till i efterhand, såsom skyltar och stängsel som kan uppfattas som exkluderande eller brist på tillit för förbipasserande.

De blandade formerna av boendetyper anses ge goda förutsättningar för att skapa samnärvaro av flera olika grupper i samhället. Prisnivåer på hyresrätter har inte behandlats i detta tidiga skede men en ambition finns att erbjuda en variation av lägenhetsstorlekar som kan passa olika livssituationer och hushållsformer. Enligt Malmökommissionens slutrapport (2014) betonas att blandade upplåtelseformer och olika verksamheter i samma område skapar fördelar för barns och ungas uppväxtvillkor genom att flera olika sorters vuxna finns nära som förebilder.

Med befintliga och planerade verksamheter med förskolor, skolor, vård, boenden för nyanlända, äldreboende mm ger bra förutsättningar för en stadsdel med varierade åldrar och bakgrund. Även ambitionen att blanda bostadsrätter med hyresrätter i lika stora andelar på området och öppenheten för att testa andra möjligheter som t.ex. bygggemenskaper ger goda förutsättningar för en social variation.

TILLGÄNGLIG STADSMILJÖ

I programmet har stor tyngd lagts på att skapa tillgängliga miljöer. Genom att införa ett tydligt nät av vägar och stråk förbättras orienterbarheten samtidigt som gatuhierarkier och tydliga skillnader mellan gång-, cykel och biltrafik skapar trygghet. Parkering sker till 50% i så kallade M-hus, som även fungerar som noder och flexibla mötesplatser. Dessa är strategiskt placerade för att vara så tillgängliga som möjligt. En medveten bearbetning av möten och nya kopplingar till omgivningen förminskar barriärer och sociala gränser. Angöring till entréer följer standardmått och förenklar för t.ex. personer med olika funktionsvariationer.

En ny busslinje integreras i stadsmiljön med hållplatser på strategiska ställen för att överbygga höjdskillnader och tillgodose de boendes behov. Busslinjen kopplar även samman området med omgivningen. Kvinnor och ungdomar åker i högre utsträckning kollektivtrafik i Stockholm och därför blir det angeläget att erbjuda stabila färdmedel för att säkerställa deras

rörelsefrihet till och från området. Busshållplatserna inom programområdet har lokaliserats i anslutning till bostäder och verksamheter som gör att dessa platser har "ögon" över dygnet.

Enligt BRÅ (2012) känner sig kvinnor fyra gånger så otrygga som män när de rör sig i staden. Kvinnor i åldersgrupperna 20-24 och 65-79 år tenderar att i högre utsträckning begränsa sitt rörelsemönster på grund av oron att utsättas för våld. Faktorer som påverkar upplevelsen av trygghet längs stråk är främst bristen på belysning, obefolkade platser och lummig vegetation som påverkar sikten. Personer födda utomlands upplever också otrygghet i högre utsträckning.

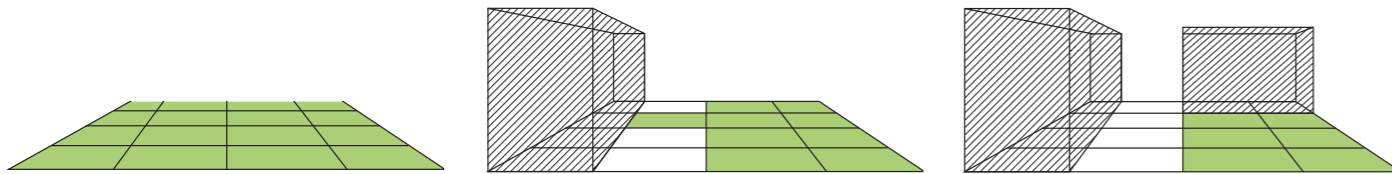
Programmet skapar en ny kvartersstruktur med huvudstråk med utåtriktade aktiviteter som inom området ger förutsättningar för upplevd trygghet. Strategier för ny belysning används även för att skapa trygghet och tillgängliggör området även nattetid. Att minimera antalet mindre nivåskillnader, välja tillgängliga markmaterial och integrera återkommande sittmöjligheter av bänkar med rygg- och armstöd var 50e meter underlättar rörelse för personer med funktionshinder eller rörelsesvårigheter. Huvudgatorna har separerade gång- och cykelbanor för att främja gång- och cykeltrafik.

Tillgängligheten till den sociala gemenskap som idag präglar framförallt Skogsbyn kommer att påverkas avsevärt i utbyggnaden av området och omvandling från glesbygd till stor stad. Då området tillgängliggörs för en större befolkning riskerar dessa grupper att trängas undan då de i framtiden behöver dela ytorna med andra grupper. Exploatering av området innebär även att tillgången till avskilda, rofyllda och lugna platser minskar på bekostnad av att tillgängligheten till dessa ökar.

Satsningar på gång- och cykel görs för att främja ekologisk hållbarhet såväl som folkhälsa. Utrymmet tas dock främst från parkeringsplatser som blir färre. Därför krävs fungerande och bekväma alternativ så som en väl fungerande kollektivtrafik, trygga gång- och cykelstråk och bra underhåll av dessa.

Trots att programmet presenterar många insatser för att förbättra tillgängligheten till omgivande stadsdelar kvarstår problem utanför området och programarbetets rådighet. Tyresövägen, Nynäsvägen och Gubbänegn trafikplats skapar barriäreffekter för både cyklister och gående då korsningsmöjligheterna är begränsade. Detta påverkar länkarna till Skarpnäck, Farsta och Gubbängen. Kollektivtrafikens roll blir därför än viktigare för att locka besökare och skapa samnärvaro mellan olika grupper och invånare från olika delar av staden. Programförslaget innebär i stort en tryggare, mer orienterbar och mer tillgänglig miljö än i dag.

07 SKAPA STORA SKÖNDAL

Skapandet av en gemensam berättelse och tillhörighet och tillit kan påbörjas på platsen redan innan bostäderna är byggda. Till exempel genom att låta de blivande bostadsinnehavarna odla gemensamt och på så sätt möta och lära känna varandra innan inflytt. Exempel från Björvika i Norge.

Stiftelsen och staden har tydliga visioner för hur de vill att området ska utvecklas med utgångspunkt i den föreslagna strukturplanen. För att få till en socialt hållbar stadsdel bör även de som bor och verkar inom området kunna påverka stadsbyggandet. Staden och Stiftelsen kan ställa upp tydliga ramar, ge ingångar och eventuellt bidra med verktyg. Med den tydligheten kan olika aktörer och intressenter bidra med olika saker i olika omfattning, allt efter eget engagemang och egna drivkrafter.

Att de som redan bor i området och de som flyttar in blir involverade i byggprocessen är viktigt för skapandet av en socialt stark och hållbar stadsdel. Det bidrar till att skapa en känsla av stolthet och vi-känsla som i förlängningen leder till att de boende får ett starkare engagemang för sin stadsdel. Genom att aktivt skapa förutsättningar för möten, både planerade och oväntade, kan utanförskap motverkas och en känsla av tillhörighet och delaktighet skapas. Tydlig information och kontinuerlig dialog om vad som planeras inom området skapar ökad förståelse för projektet.

I och omkring Stora Sköndal bör engagerade personer identifieras och ges möjlighet att spela en roll i områdets utveckling. Under årens lopp kommer nya intressenter och aktörer att ansluta medan andra kommer att avvika. Stiftelsen och Staden har därför möjlighet att stå för stabilitet och kontinuitet och vara de som tillsammans tar ansvar för att de sociala aspekterna bevakas genom hela utbyggnadstiden och att de planteras för att leva vidare när utbyggnaden är färdig.

Det finns olika metoder för att göra området socialt hållbart över tid. En grundförutsättning är emellertid att någon tar ansvar och driver denna fråga. Initialt kan en fyraårsplan upprättas där viktiga aktörer identifieras och befintliga och möjliga evenemang och händelser tydliggörs.

PLACEMAKING OCH PLACE MANAGEMENT

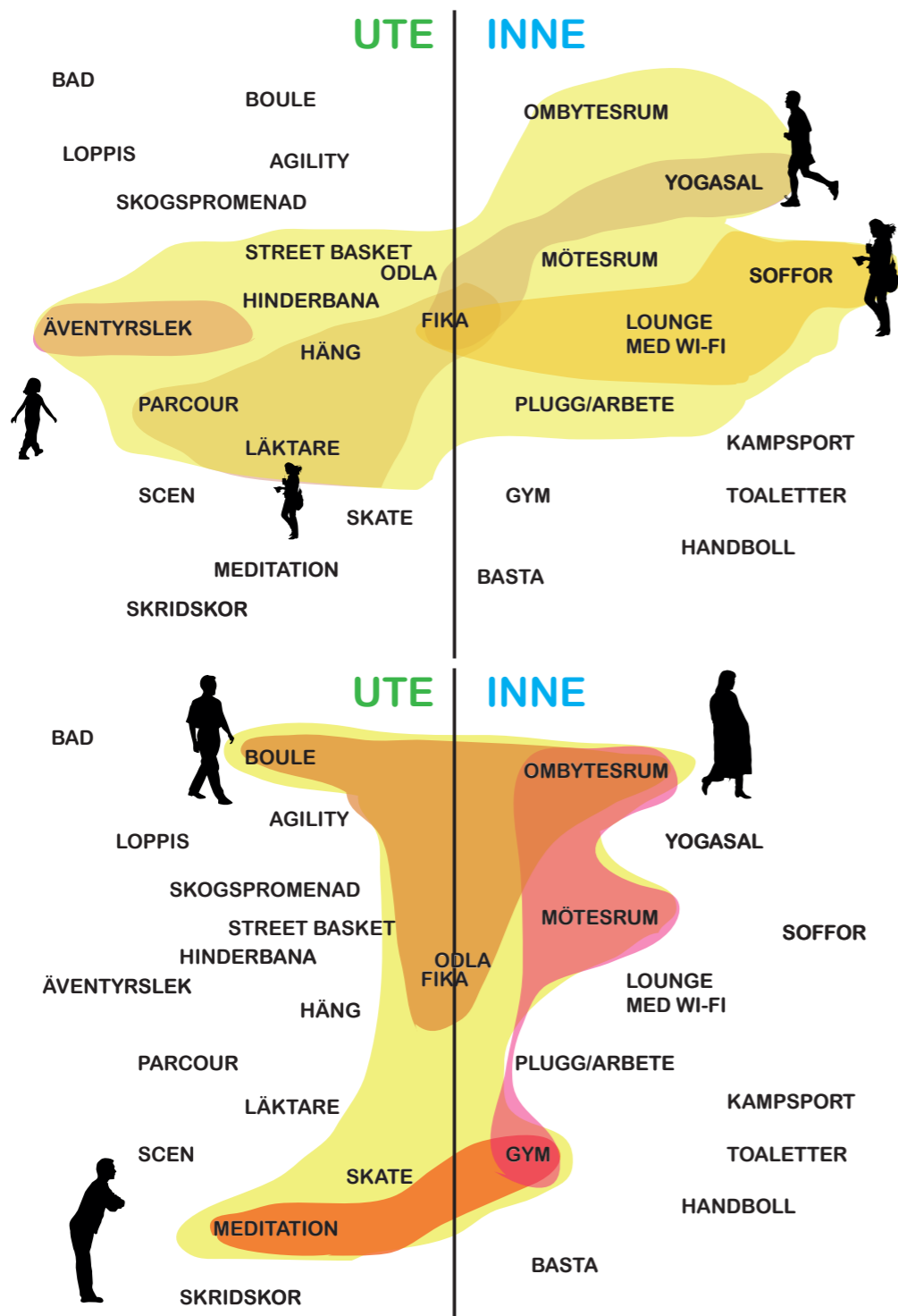
Placemaking är en metod för att synliggöra, aktivera och engagera som på ett intressant sätt kan ge liv och identitet till området. Det handlar om att omvandla delar av staden som inte används eller är tagna i anspråk till platser som är det. På engelska pratar förekommer begreppet att förvandla "spaces to places". Att möjliggöra platser som människor vill skapa och dela med andra.

Genom att medvetet ge plats för olika initiativ kan mer eller mindre tillfälliga händelser ske på området. Stiftelsen har goda möjligheter att föregå med gott exempel och låta befintliga verksamheter och intressenter ta plats i det offentliga rummet. Det kan t ex vara att stänga av en gata för biltrafik och initiera en gatufest eller att låta en förskola göra ett konstprojekt på en synlig plats.

Att ta tillvara engagemang som finns idag är ett intressant sätt att börja och bygga en gemensam berättelse om platsen. Det kan handla om temporära platser, att upplåta byggnader och mark till olika evenemang som idrottsturneringar, kulturfestivaler eller andra kulturella verksamheter, ateljéer, verkstäder, odling, kontorsplatser, studentbostäder etc ger liv och engagemang åt området redan initialt samt omskapa en plats betydelse och funktion. Det skapar identitet och en känsla av att något spännande pågår. Lyckosamma tester kan sedan permanentas i den fortsatta processen.

Om de som planerar platserna lämnar utrymme, och inte programmerar de offentliga platserna för hårt under de första åren får invånarna en chans att själva sätta sin prägel på de ytor de vistas på. Genom att ta fasta på de initiativ och önsknings som framkommit tidigare kan platserna snabbt bli viktiga och fylla funktioner i de boendes vardagsliv.

Det är viktigt att hitta en långsiktig strategi för att ta placemakingidéerna vidare, för att få en stadsdel som blir socialt hållbar över tid. Det vill säga arbeta med så kallad placemanagement. Att hitta aktörer som tar vid och upprätthåller engagemang och kraft, att ha en ekonomisk strategi liksom identifierade och lyckosamma aktiviteter är andra nycklar.

Inomhusmiljöer och utomhusmiljöer kan berika varandra och gemensamma mötesplatser kan skapas där olika målgrupper möts. Här är ett exempel på hur olika grupper besöker och använder en plats. Bild Landskapslaget.

SUCCESSIVT STADSBYGGGÅNDE

Eftersom utbyggnaden kommer pågå i 15-20 år är etapptänket viktigt. Stora Sköndal kommer att byggas ut i ett antal olika etapper. Detta innebär att stora delar kommer förbli som de är idag under en lång period. Befintliga byggnader och verksamheter är viktiga som utgångspunkt och medför stora kvaliteter till framtidens Stora Sköndal. Att använda byggnader som kanske kommer att vara rivna när allt är färdigbyggt under utbyggnadstiden ger möjlighet till nya lösningar. Här kan man arbeta med placemaking för att testa olika idéer och att arbeta aktivt med subventionerade hyror för verksamheter och hyresgäster man tror ger området mycket tillbaka. Även utomhusmiljön är en stor möjlighet, och lätt att börja med direkt.

Även tillfälligt byggda strukturer är en möjlighet som kan utnyttjas. Studentbostäder kan uppföras på tillfälliga bygglov. Utställningspaviljonger som berättar om områdets utveckling kan placeras på strategiska platser, dessa kan ibland vara bemannade för att ge ytterligare information och samla in synpunkter och förslag.

Odling är något de flesta är positiva till, även de som inte själva är aktiva odlare. Därför är tillfälliga odlingsområden en attraktiv möjlighet under utbyggnadstiden. Det är möjligt i olika skalar. Det kan handla om att låta hela etappområden odlas upp till att erbjuda små odlingslådor där utrymme finns. Där det är möjligt och intresse finns kan odlingarna permanentas. Ett annat sätt är att byggherrar som fått en tomt tilldelad utnyttjar marken till de som anmält intresse för bostäderna. T ex kan varje framtida lägenhet få en odlingslott/låda att nyttja fram till bygget av bostadshuset drar igång. Delar av odlingarna kan sedan vara kvar och bli en del av den framtida gårdsmiljön.

TREDJE RUMMET

En metod som bidrar till delaktighet och jämlikhet är att planera in billiga eller gratis platser som varken är bostad eller arbetsplats som människor vill vara på/i/vid. Det vill säga platser kallade det tredje rummet. Denna strategi innebär kort att dessa platser planeras för att komplettera ens bostad, som beskrivs som det första rummet, och arbetsplatsen/skolan, kallad det andra rummet. De kan bidra till hur vi lever våra liv då det kan leda till andra möten än vad vardagen

annars erbjuder och samtidigt kunna upptäcka nya saker man spontant inte söker upp. Det bör finnas möjlighet att vara här utan att spendera pengar. Att det finns billiga och gratis offentliga platser är bra för en jämlik stad.

Synergieffekter kan skapas mellan människor och verksamheter särskilt om inomhusmiljöer och utomhusmiljöer tillåts berika varandra. En mängd olika målpunkter kan samlas. T ex kan ett bibliotek placeras intill en mindre idrottshall, ett kafé, en teater och utställningshall. Utomhus kan flyttbara stolar, bouleytor och en scen placeras. Gratis och kommersiella aktiviteter placeras sida vid sida. En grupp individer, en familj eller ett kompispäng, kan mötas på platsen och göra saker individuellt för att sedan sammanstråla igen. Samtidigt som det går att få till platser där människor med olika bakgrund och intressen möts kan nya sociala strukturer uppstå.

SKÖTSEL

Ett välskött område ger trivsel och känsla av trygghet. Att sköta om hela området, även de delar som kommer att byggas i de senare etapperna, är viktigt för identiteten och gemenskapen i området.

KRAV PÅ BYGGHERRAR

I kommande detaljplanearbeten kommer strukturplanens förslag att fördjupas. Då är det viktigt att i ett kvalitetsprogram tydliggöra och ställa krav på faktorer som stödjer social hållbarhet. Exempel är gemensamhetslokaler, möjligheter till delningsekonomi, olika typer av boendeformer, bostadsstorlekar, bostadspriser, levande bottenvåningar, cykelparkeringar, konst, belysning, odling etc.

08 SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

DELAKTIGHET, MÖTEN & INTEGRATION

Att döma av programarbetet i denna fas kommer det ges förutsättningar för att skapa miljöer som uppmuntrar till delaktighet och tillhörighet i Stora Sköndal. Detta uppnås bl.a. genom förslag om nya bostäder, mötesplatser, torg, parker, odlingar och M-hus.

Torgen och M-husen är strategiskt placerade intill rumsligt integrerade stråk som kopplar vidare till andra stadsdelar. Dessa platser har potential att bli fasta punkter i tillvaron för boende och verksamma i området samt målpunkter för besökare.

Dock blir arbetet för att erbjuda bostäder för en mångfald av människor i olika åldrar, hushållsstorlek, livssituation, kön, bakgrund och socioekonomiska resurser av vikt för erbjuda en stadsdel där deltagande möjliggörs. En utmaningen ligger också i att värna den mångfald som finns inom området idag och bevaka att den inte byts ut mot en mer homogen grupp.

Vilka som kommer att ha möjlighet eller resurser att bosätta sig i området är ännu oklart och här måste upplåtelseformer och bostadspriser vara ett återkommande åtagande i det fortsatta arbetet. Stadsdelen Sköndal ligger idag lågt i stads kvalitetsindex men Stora Sköndal kommer att erbjuda goda livsvillkor.

Tillkomsten av bostäder är viktig med anledning av den bostadskris som Stockholm står inför. Nybyggnationen har även potential att skapa flyttkedjor som frigör bostäder (Dahlin, 2015). Det blir dock viktigt att säkertställa att den nya stadsdelen inte ytterligare förstärker segregationen i Stockholm.

I relation till Stockholm i övrigt erbjuder Sköndal i genomsnitt större bostäder varav en majoritet är bostadsrätter. Då bostadskrisen i Stockholm främst drabbar de grupper med lägre socioekonomiska resurser och unga människor begränsas deras valmöjligheter att bosätta sig i attraktiva delar av staden. Stora Sköndal, som kommer att erbjuda högt värderade stads kvaliteter såsom park och service, blir därför en viktig plats att tillgängliggöra för mindre resurssvaga grupper.

Drevvikens kvaliteter bevaras och tillgängliggörs ytterligare vilket har potential att locka besökare från olika delar av staden. Målpunkter likt denna är också en del i att skapa offentliga rum där det finns möjlighet att bli sedd och se andra grupper i samhället, utöver boende i den egna stadsdelen. God kollektivtrafik krävs dock för att detta inte ska bli en destination som kräver bil.

Sammantaget har Stora Sköndal goda förutsättningar att nå stadens sociala mål, med reservation för att den fortsatta processen spelar en viktig roll för att medskapa programområdet och dess nya platser såväl som bevarandet av det historiska.

TILLHÖRIGHET, TILLGÄNGLIGHET OCH TRYGGHET

Diffusa ytor förekommer och bevaras delvis i området för Kyrbyn och Ekbacken. Dessa är klassade som kulturmiljö men åtgärder kommer att vidtas för att tydliggöra områdets offentliga karaktär. Kulturmiljön påverkar fördelningen av lekplatser och grönytor men bevarar andra kvaliteter såsom historia och identitet.

Diffusa ytor på den tillkommande bebyggelsens kvartermark kommer att behandlas i det fortsatta arbetet och det blir viktigt att gränserna mellan offentligt och privat manifesteras.

Tydliga ambitioner finns att området ska upplevas tryggt under dygnets alla timmar. Särskilt fokus bör läggas på idrottsytor och joggningslingor då dessa i flera fall är utan "ögon" från närliggande bebyggelse.

NÄRHET

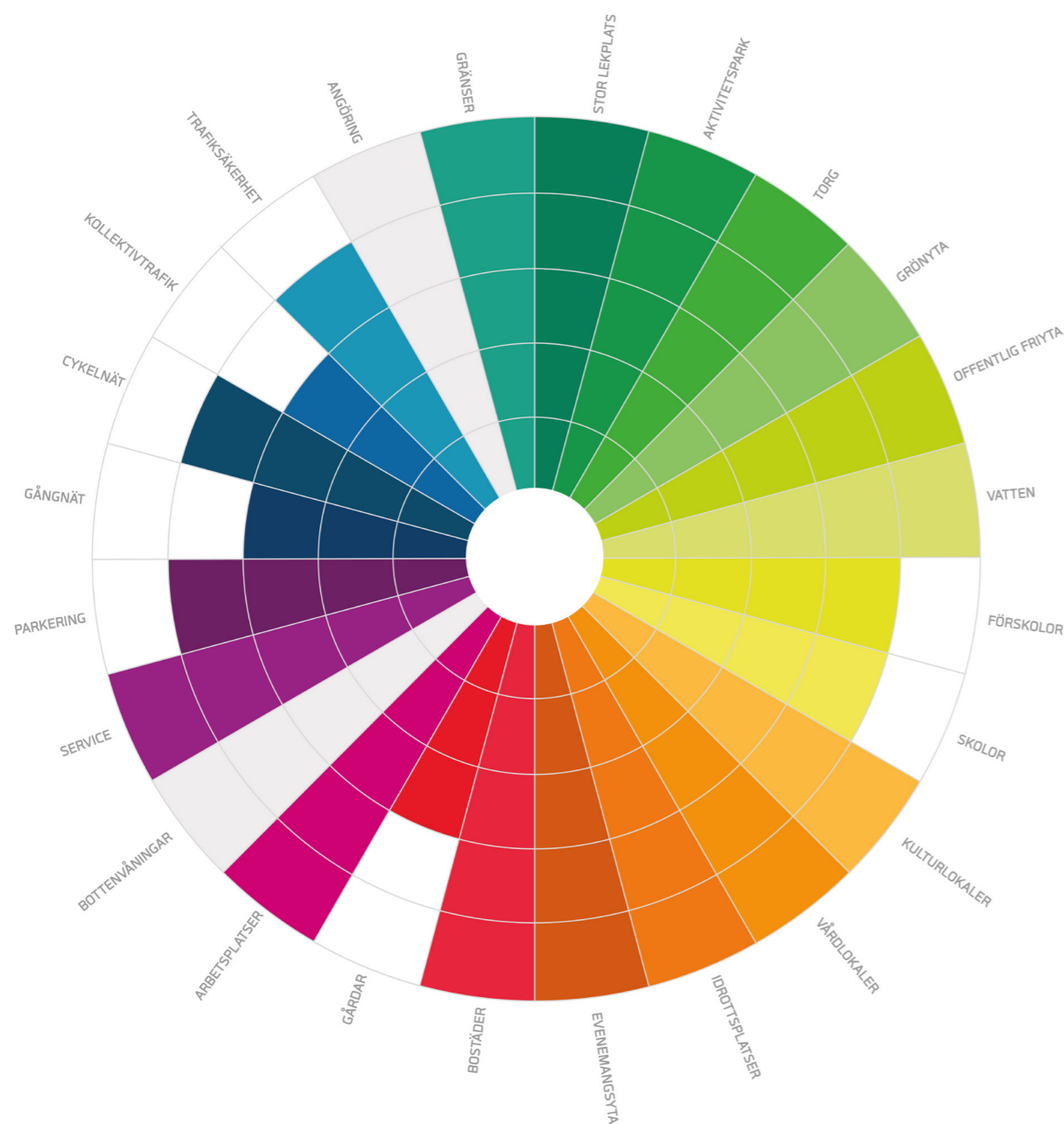
Bebyggelsen bidrar till att bygga samman Skarpnäck och Farsta. Dock är kopplingarna till Farsta, Skarpnäck, Gubbängen relativt svaga för gående och cyklister. Här finns utmaningar utanför programområdet som delvis beror på trafikleder som skapar barriärefekter mellan olika stadsdelar. Det mest integrerade stråket in och ut från Stora Sköndal går dessutom genom Lilla Sköndal, där strukturen bör ge förutsättningar för ett cykelstråk.

För att underlätta rörelser till och från intilliggande stadsdelar och övriga staden krävs åtgärder för att underlätta korsande av Tyresövägen och Nynäsvägen för gående och cyklister.

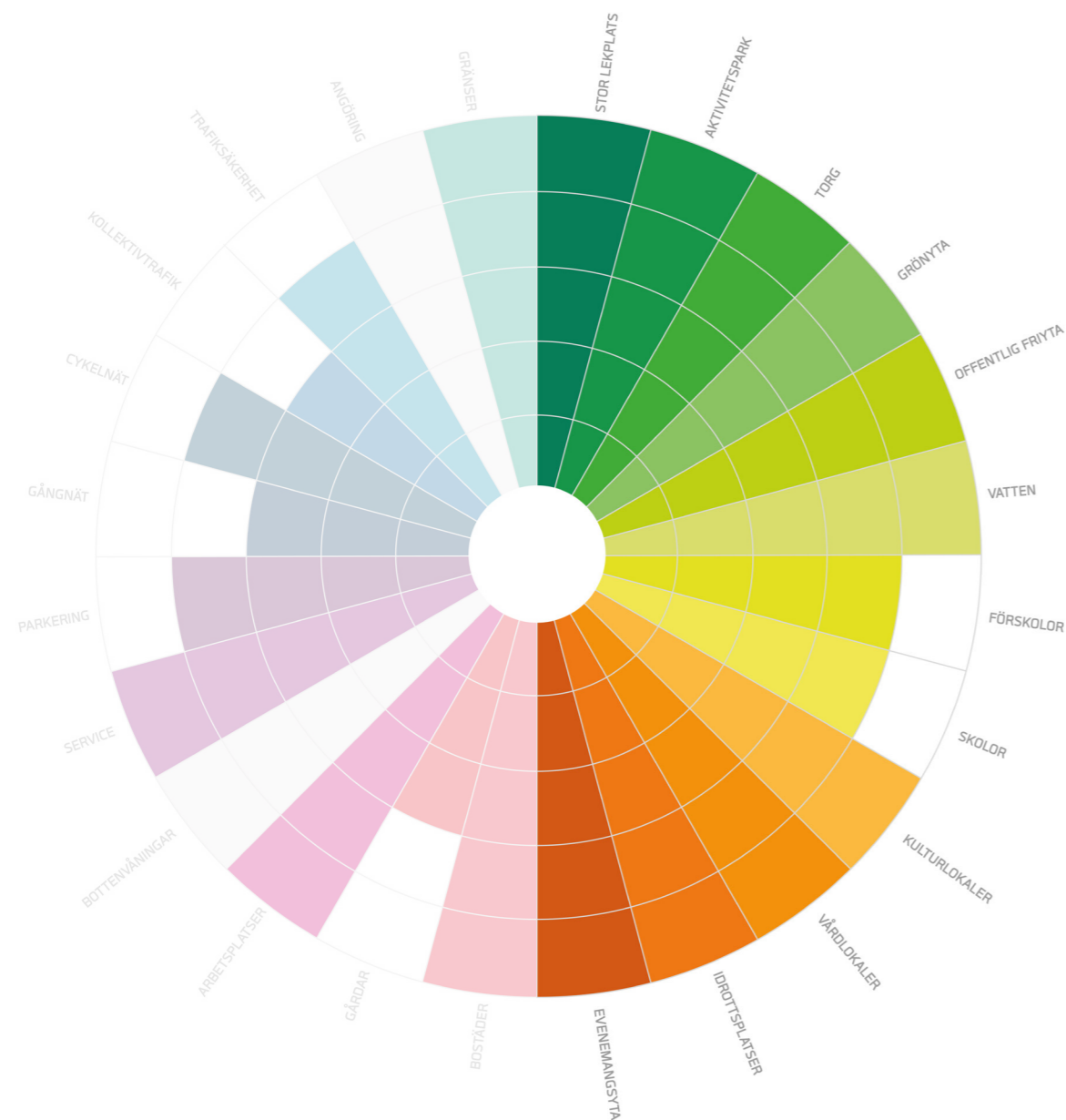
Inom Stora Sköndal erbjuds en blandning av bostäder, arbetsplatser och service vilket möjliggör ett "nära" liv och underlättar livspusslet och vardagslivet. Hierarkin i gatunät, cykelnät och tillkomsten av kollektivtrafik stärker närheten inom området.

För en utökad kollektivtrafik skulle en högre exploateringsgrad inom området krävas. Det skulle i sin tur ske på bekostnad av bevarad kulturmiljö, storlekar på förskolegårdar och bostadsgårdar, vilket skapar en konflikt i bedömningen.

Nedan beskrivs mer detaljerade rekommendationer för respektive del i värderosen.

Måluppfyllnad för Stora Sköndal enligt analysmodellens värderos

Betygsättningen i diagrammet till vänster är sammanvägd bedömning av den kvantitativa och kvalitativa konsekvensanalysen. Diagrammet är en illustration över hur väl Stora Sköndal uppfyller modellens olika riktlinjer och ska inte tas för en sanning. Dock hjälper metoden till att ge en helhetsbild över de delar som innebär utmaningar i det fortsatta programarbetet.

LEVANDE OFFENTLIGA PLATSER

Stor lekplats - Vid utformningen av lekplatserna inom programområdet blir det viktigt att möjliggöra deltagande för alla barn och föräldrar, oavsett funktionsvariation. För naturleken och de lekplatser som ligger mer avskilt bör platsen utformas med bra belysning och fria siktlinjer. Lekplatserna bör även vara tillgängliga så att besökaren kan ta sig till dessa med fokus på säkra gångvägar och hastighetssäkrade korsningar.

Aktivitetspark - Aktivitetsparkerna utformning, kvalitet och tillgänglighet blir avgörande för att inkludera alla möjliga besökare, speciellt med hänsyn till nivåskillnaderna inom och omkring parkerna. Lövudden, Talludden och strandpromenaden kan upplevas öde kvälls- och vintertid och där är det viktigt att arbeta med trygghetsskapande åtgärder såsom belysning och fri sikt. På vintern blir det även relevant att säkerställa att motsvarande utbud av aktiviteter finns att tillgå inomhus.

Bevarande av pulkabacken vid Klocktornet, samt tillgängliggörande av Drevviken för skridskoåkning är angeläget för att skapa rörelse och möten även under vintertid.

Torg - Flexibilitet och multi-funktion är viktiga variabler för att skapa torgytor som välkomnar alla.

Grönyta - Förstärk områdets identitet genom att kommunicera det breda utbudet av och närheten till grönytor av olika slag, exempelvis med hjälp av skyltning.

Offentlig friyta - Friytorna ska delvis kompensera för ett antal små förskolegårdar, små skolgårdar och små bostadsgårdar. Uppföljning bör ske för att säkerställa att vissa centrala friytor blir alltför belastade.

Vatten - Överlag ska det vara lätt för besökare att hitta till badplatsen och skridskobanan som blir målpunkter i området. Utforma vattenfronten så alla kan ta sig fram och använd bl.a. belysning för att säkerställa att strandpromenaden upplevs trygg även kvälls- och vintertid.

TILLGÅNG TILL SAMHÄLLSSERVICE

Förskolor - Hälften av gårdarna är små i förhållande till antalet barn och där blir det extra viktigt att utforma väl fungerande komplement såsom de föreslagna takterrasserna samt att förskolorna har en tillgänglig närmiljö som är stimulerande för barn i olika åldrar.

Inom små förskolegårdar bör även möjliga lekvärden kartläggas så att de inrymmer motsvarande värden som större gårdar. Det inkluderar bl.a. stimulerande, utmanande och lugna miljöer för barn. Att förskoleklasserna kan ta sig ut till närområdets parker och lekmöjligheter blir av extra vikt för de förskolor med mindre yta per barn.

Skolor - Viktigt blir att utforma takterrasserna med ett gott mikroklimat på taken, som ger möjlighet till sol- och vindskydd.

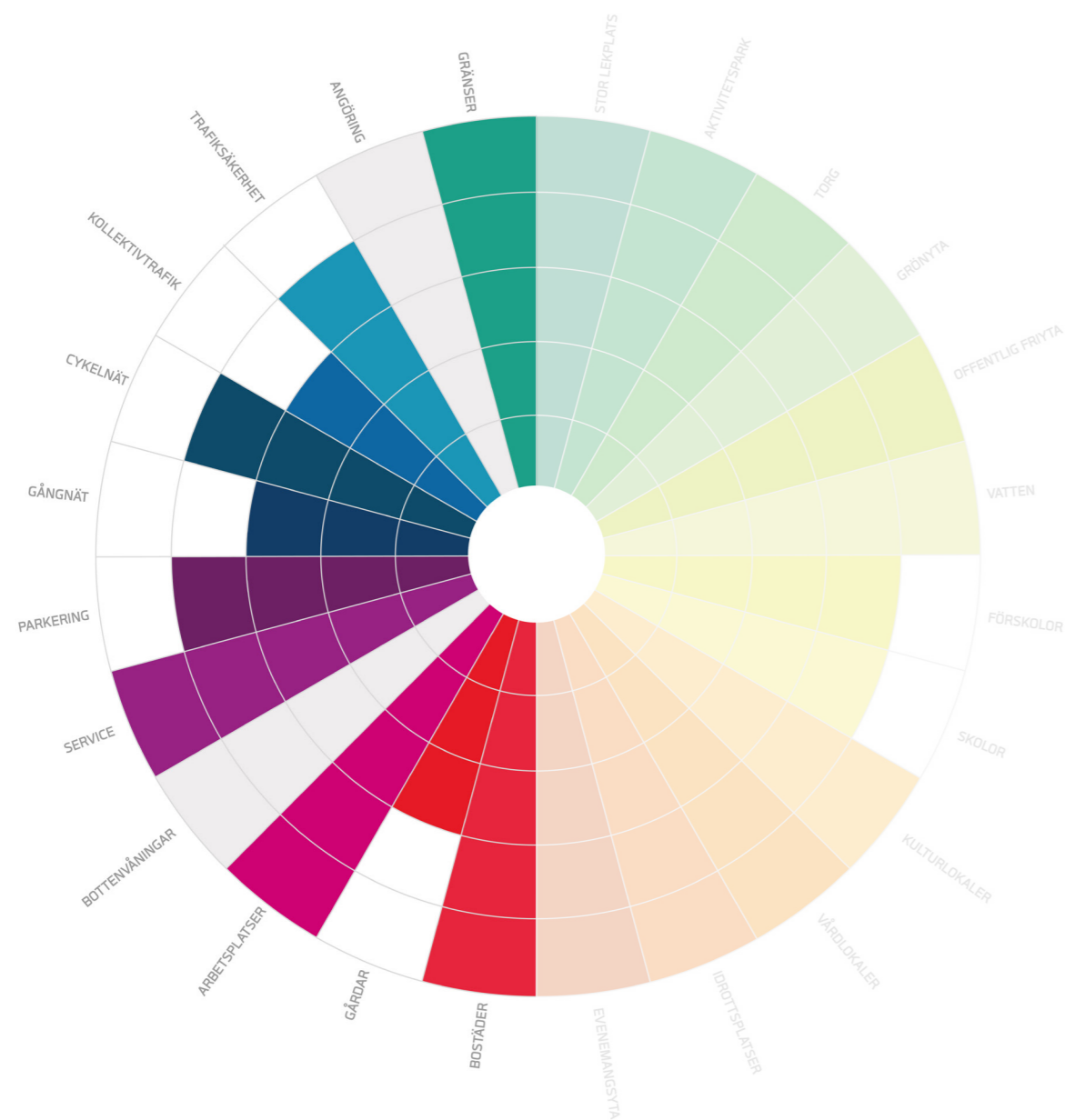
Kulturlokaler - Samlingslokaler och språkkaféer som är särskilt inriktade på att olika boende möts blir viktigt för att skapa mötesplatser som ger utbyten mellan befintlig och ny befolkning. I det fortsatta arbetet är det viktigt att fortsatt ta tillvara befintliga krafter och att lokaler tillhandahålls för deras verksamheter.

I kommande utvecklingen bör det bevakas att plats ges både inne och ute till de befintliga kulturella aktiviteterna och föreningslivet. Likaså att lokaler för att både utföra och uppleva kultur finns.

Vårdlokaler - Kvaliteter och värden bör säkerställas verksamheternas närmiljö. Vilplan och sittplatser blir också viktiga medel för att personer i olika åldrar och funktionsvariationer ska kunna ta sig fram obehindrat inom hela programområdet.

Idrottsplatser - Platser med "ögon" saknas delvis, vilket är extra viktigt för unga tjejer som drar sig för att använda alltför öde eller för den delen offentliga idrottsytor. Mindre lokaler för dans, yoga skulle fungera som ett komplement till ytor utomhus och större idrottshallar.

Evenemangsyta - Platser för evenemang inomhus bör delvis erbjuda gratis aktiviteter för att inkludera alla. Exempel på sådana kan vara biblioteket och kulturhuset.

BLANDAD BEBYGGELSE

Bostäder - I underlaget för programmet presenteras goda ambitioner gällande upplåtelseformer och alternativa boenden. Det gäller dock att ambitionsnivån omsätts i faktisk fördelning. Nybyggnationer, oavsett upplåtelseform, blir dyrt för de med sämre ekonomiska resurser. Det blir därför viktigt att överväga alternativa upplåtelseformer såsom kooperativa hyresrätter, byggemaskaper eller bostäder med lägre prisnivåer.

Gårdar - Den höga andelen friyta i närområdet och de planerade takterrasserna kan delvis anses kompensera för små gårdar. Dock erbjuder gårdsmiljö och takterrasser olika typ av aktiviteter, mikroklimat och förutsättningar för barns lek, vilket bör tas i beaktning i utformningen.

Uppföljning av gårdarnas, takterrassernas utformning och närliggande miljöer för bästa samnyttjande och upplevda inkludering bör göras.

Arbetsplatser - Skapa en variation i typer av lokaler för verksamheter som möjliggör även för mindre och nystartade företag.

Bottenvåningar - En rekommendation om minst 5 entréer per 100 meter ges som medskick i det fortsatta planarbetet.

Service - Områdestätheten och befolkningstätheten ger underlag för service av olika slag. Service kan med fördel användas för att hålla området levande längre tider över dygnet.

Parkering - I brist på säker lösning för kollektivtrafik behöver den fortsatta processen fokusera på åtgärder för att bilnehav inte överstiger p-talet. Detta för att säkerställa att de höga ambitionerna uppnås.

I parkeringsmiljöer blir det viktigt att skapa trygga, väl upplysta platser. Parkeringstalet för bilar kommer dock att behandlas och anpassas i det vidare planarbetet.

Cykelparkeringar bör även placeras vid målpunkter såsom arbetsplatser, kulturverksamheter och badplatsen.

TILLGÄNGLIG STADSMILJÖ

Gångnät - På stråk med över 5% lutning bör vilplan och räckan integreras i gatuutformningen och programmets förslag om tätt förkommande sittplatser blir av vikt.

Viktigt blir att utåtriktade verksamheter lokaliseras vid väl integrerade stråk och torg, vilket delvis säkerställs med M-husens funktion.

Få integrerade stråk leder in och ut ur området vilket på sikt behöver hanteras för att stärka kopplingen till omgivande stadsdelar och skapa förutsättningar för samnärvaro mellan besökare från andra delar av staden och boende i området.

Cykelnät - Överväg att cyklar får egen bana längs Sköndalsvägen för att stärka attraktiviteten och kopplingen till pendlingsstråken. Utformningen av det mest integrerade cykelstråket, genom Lilla Sköndal, upp mot Skarpnäck blir viktigt för att skapa en trafik-säker sträcka.

Då Stora Sköndal är ett populärt område för rekreation kan tydlighet kring rekreativa cykelstråk utredas för att inte skapa otrygghet för såväl cyklister som för de gående.

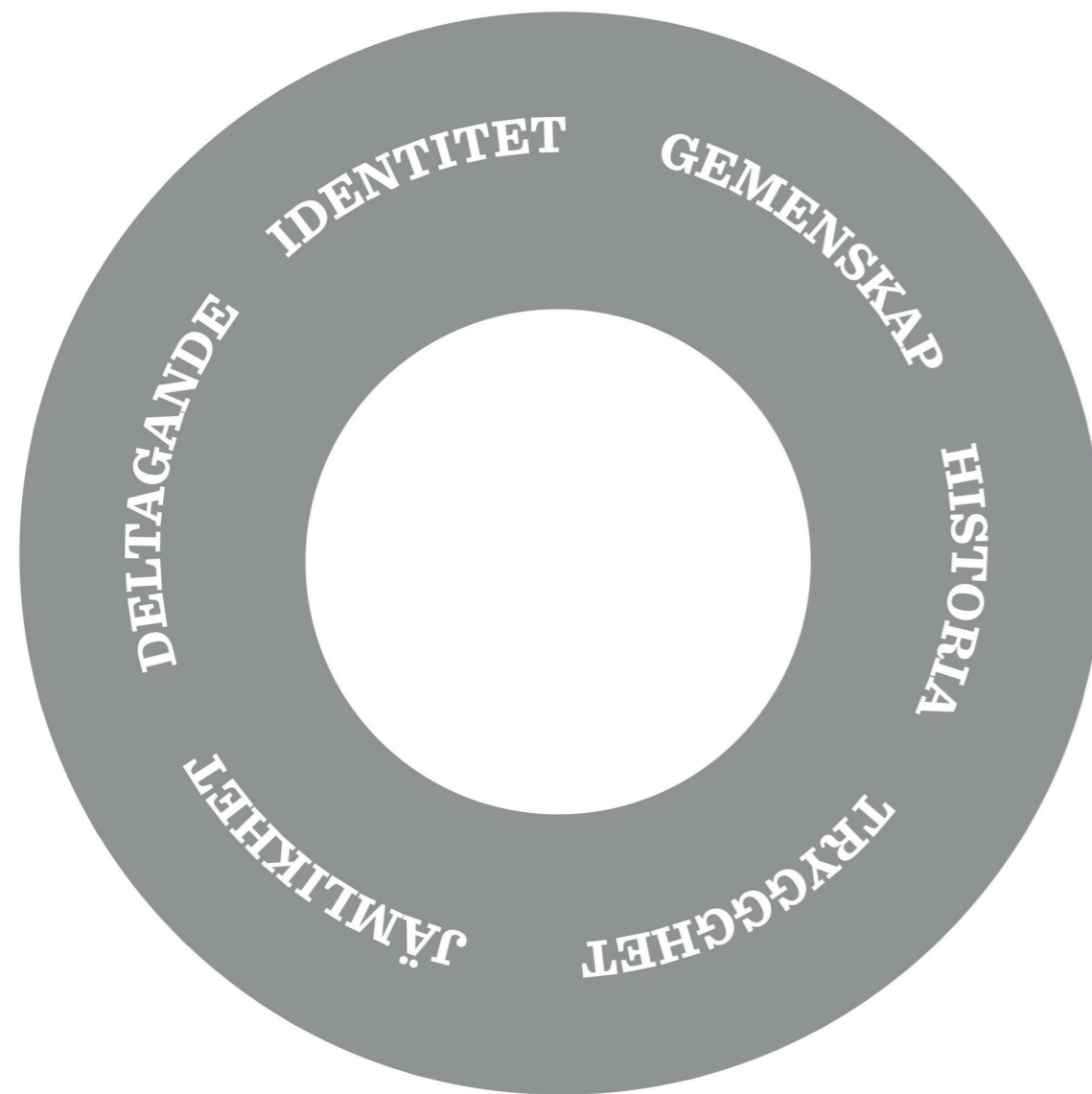
Kollektivtrafik - Om både spårstation och stombuss-hållplatser uteblir riskerar Stora Sköndal att bli en bilberoende stadsdel med högt bilnehav och med lågt betyg för kollektivtrafik. Ytterligare åtgärder måste då tas för att bilnehavet inte ska överstiga p-talet.

Trafiksäkerhet - Inför hastighetssäkrade korsningspunkter på stadsgator, särskilt i anslutning till förskole- och skolverksamhet samt lekplatser för att skapa säkra skolvägar och förbättra upplevelsen av trafiktrygghet.

Angöring - Maxavstånd om 25 meter från angöring till gatuentréer. Med den höga andelen vårdverksamheter och äldre i Sköndal blir angöringsmöjligheter viktiga att säkerställa i det fortsatta programarbetet.

Gränser - Omställningen av Ekbacken och Kyrkbyn till en mer offentlig miljö bör kommuniceras tydligt till omgivningen för att göra detta till en kulturmiljö tillgänglig för alla.

Gränser i form av murar, grindar och/eller häckar bör behandlas av gestaltande arkitekter och inte lämnas till BRf:er att sedan lösa.

FÖRDELAR OCH MÖJLIGHETER

- + BIDRAR TILL STOCKHOLMS BOSTADSMÅL
- + UTVECKLAR STADENS TILLGÄNGLIGHET TILL FLATENS NATURRESERVAT OCH DREVIKEN
- + DE BOENDE I STORA SKÖNDAL INTEGRERAS BÄTTRE I STADEN I STORT
- + NYA KOPPLINGAR GER EN MER SAMMANHÄNGANDE STAD
- + BÄTTRE ORIENTERBARHET INOM OMRÅDET
- + GODA MÖJLIGHETER TILL BÄTTRE SKÖTSEL OCH UNDERHÅLL AV BYGGNADER OCH OFFENTLIGA PLATSER
- + MED RÄTT PROCESS KAN DELAKTIGHETEN FÖRBÄTTRAS OCH ETT MER JÄMLIKT OMRÅDE SKAPAS
- + FLERA GEMENSAMMA PLATSER
- + NYA MODERNA SENIORBOENDEN
- + STARKT FÖRENINGLIV SOM KAN VÄRNA OCH UTVECKLA OMRÅDETS IDENTITET
- + KULTURMILJÖ BEVARAS OCH TILLGÄNGLIGGÖRS
- + STIFTELSENS FORTSATT VIKTIGA ROLL
- + TYDLIGA PRIORITERINGAR FÖR ATT GÖRA OMRÅDET BARNVÄNLIGT.
- + INVESTERINGAR I KOLLEKTIVTRAFIK SOM I HÖGRE GRAD NYTTJAS AV KVINNOR OCH UNGA.
- + PLATSERNA UTFORMAS FÖR BLANDADE MÅLGRUPPER DVS FYSISK FÖRMÅGA, ÅLDER, KÖN MM.
- + GATURUMMET UTFORMAS SOM EN VISTELSEMILJÖ FÖR TRYGGARE TRAFIKMILJÖER.
- + MER VÄL INTEGRERADE STRÅK LÄNGS AKTIVA BOTTENVÅNINGAR.
- + VARDAGENS MÅLPUNKTER SOM ARBETSPLATSER, SKOLOR, HANDEL M.M. PLACERAS I KLUSTER LÄNGS HUVUDSTRÅK SAMT I STRATEGISKA LÄGEN INTILL NATUR- OCH PARKMILJÖ.
- + M-HUSEN STÄRKER GEMENSKAP OCH BLIR FASTA PUNKTER OCH MÖTESPLATSER FÖR BOENDE OCH ARBETANDE I OMRÅDET

- + FLERA ÄLDRE BYGGNADER RENOVERAS OCH FORTSÄTTER ATT ANVÄNDAS
- + ODLING OCH GEMENSAMHETSLOKALER STÄRKER GEMENSKAP OCH DELTAGANDE
- + TILLGÄNGLIGHETEN TILL STORA SKÖNDALS NATUR OCH ROFYLLDA PLATSER ÖKAR

RISKER OCH UTMANINGAR

- DET ÄR OTYDLIGT VEM SOM DRIVER PROCESSEN MOT EN SOCIALT HÅLLBAR STADSDEL
- SVAGA KOPPLINGAR TILL OMGIVANDE STADSDELAR FÖRSVÄRAR FÖR GÄNDE OCH CYKLISTER
- ÖVEREXPLOATERING
- DYRA BOSTÄDER VID NYBYGGNATION SOM EXKLUDERAR VISSA SOCIOEKONOMISKA GRUPPER
- FLER MÄNNISKOR GER STÖRRE SLITAGE AV YTOR
- TRÄNGA UT BEFINTLIGA VERKSAMHETER OCH MÄNNISKOR
- ENGAGERADE PERSONER TAPPAR ENGAGEMANG
- NEGATIV STÄMNING SAMT FÖRLUST AV GEMENSKAP OCH IDENTITET NÄR VILLORNA I SKOGBYEN FÖRSVINNAR
- TILLGÅNGEN TILL ROFYLLDA LUGNA PLATSER MINSKAR
- BILINNEHAVET ÖVERSTIGER ANTAGNA P-TAL
- FRÅNVARO AV TÄTA ENTRÉER SKAPAR DÖDA FASADER
- DEN HÖGA ANDELEN FRIYTA SKA FUNGERA SOM ETT KOMPLEMENT FÖR FÖRSKOLOR, SKOLOR OCH BOENDE VILKET STÄLLER KRAV PÅ FUNGERANDE SAMNYTTJANDE
- TYDLIGA GRÄNSDRAGNINGAR MELLAN PRIVAT OCH OFFENTLIGT UTEBLIR PÅ KVARTERSMARK
- UTMANANDE TOPOGRAFI SOM KAN FUNGERA EXKLUDERANDE OCH FÖRSVÄRA FRAMKOMLIGHET
- UNDEREXPLOATERING SOM INTE GER UNDERLAG FÖR BL.A. ATTRAKTIV KOLLEKTIVTRAFIK OCH BÄRKRAFTIG LOKALSERVICE

KÄLLOR

Stadsbyggnadsprinciper Stora Sköndal, april 2016

Kulturmiljöanalys, Nyréns Arkitektkontor, september 2015

Vision för stadsbyggande i Stora Sköndal - nya möten på historisk mark, Stiftelsen Stora Sköndal

Staden där vi möts - Arkitektur och kultur i det offentliga rummet, Kommissionen för ett hållbart Stockholm, 2016

Sköndalsdialogen samlingsrapport, Landskapslaget, maj 2016

Stora Sköndal förstudie, Deurell arkitekter, november 2013

Verksamhetsutredning Stora Sköndal, Landskapslaget, september 2016

Strukturplan Stora Sköndal, Kjellander Sjöberg och Landskapslaget

Skillnadernas Stockholm - Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, Stockholms stad, 2015

Jämlika livsvillkor och stadsbyggande - inspel till pågående översiktplanarbete
Legeby, A., Koch, D., Marcus, L., 2015

Från delad till enad stad - Översiktsplanering för social hållbarhet, Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, Dahlin, Å, 2015

Områdesstatistik stadsdelen Sköndal - Stockholms stad, 2015

BILAGA FORSKNINGSRIKTLINJER I KVANTITATIV ANALYS

STOR LEKPLATS

Offentliga platser att leka på är avgörande för barns fysiska, mentala och sociala utveckling. Barn behöver utrymme för bra lekplatser som erbjuder en mångfald av aktiviteter, fysiska utmaningar och möten med andra barn och vuxna både från stadsområdet och från andra delar av staden. Tillgång till rymliga utemiljöer i anslutning till förskola, skola och bostad har visat sig avgörande för så mycket som en tredjedel av barns behov att röra på sig (Movium, 2016). Lekplatser som ligger inom fem minuters gångavstånd från skolan eller hemmet används i störst utsträckning till vardags. Om avståndet till lekparken gör att barnet blir beroende av vuxna för att ta sig dit, riskerar detta att dra ned aktivitetsnivån markant, då barns rörelsefrihet minskat de senaste decennierna (Boverket 2015, Karsten 2016).

Ett pågående arbete på Stockholms stad är att ta fram en modell som definierar utformningen för olika typer av friytor och göra dessa mätbara. Definitionerna och rekommendationerna hänvisar i det här fallet till den så kallade Alviksmodellen som är en tolkning av kvalitativa riktlinjer i rapporten "Grönare Stockholm" (2016e):

- För att lekparken ska kunna innehålla en variation av aktiviteter och lek bör ytan inte vara mindre än 1 000 kvm.
- Det bör inte vara längre än 500 meter till en friyta med stor lekpark (minst 1 000 kvm) från varje fastighet i analysområdet.

Vid ett flertal inventeringar av lekplatser i Sverige har det visat sig att knappt 1 % av dessa är utformade på ett sätt som möjliggör lek för barn med olika funktionsvariationer (Faskunger, 2007).

AKTIVITETSPARK

Statens folkhälsoinstitut beskriver parken som en av de viktigaste platserna i ett bostadsområde då närheten till dessa uppmuntrar till fysisk aktivitet och skapar välbefinnande. Studier visar även att områden med fler parker har en högre andel personer som promenerar eller cyklar (Faskunger, 2007).

För att grönområden ska få ett stort utbud av kvaliteter och rekreationsvärden krävs att de har en yta och en utformning som rymmer dessa värden och kvaliteter. Grönområdets multifunktionalitet är i sig attraktivt. Analyser genomförda på Stockholms stad visar att ett minimimått krävs på parkytor för att det ska finnas

rum för utrymmeskrävande funktioner så som bollspel, sport, promenader och rofylldhet. En minsta storlek på aktivitetsparker anses därför vara 1 hektar.

Precis som för lekplats är definitionen tagen från Alviksmodellen från Stockholms stad. Max 500 meter till aktivitetspark från varje fastighet i analysområdet är rekommendationen.

TORG

Torg som placeras strategiskt och utformas rätt utgör en viktig del i staden som mötesplats och samlingsrum (Hillier, 1996). I rapporten "Jämlika livsvillkor och stadsbyggande" problematiseras att individer med olika bakgrund i allt mindre omfattning möter varandra i vardagslivet (2016). Här fyller torg en viktig funktion, speciellt om de placeras där många människor rör sig naturligt i anslutning till kollektivtrafikhållplatser eller centrala stråk. Olika typer av användning och förhållanden för mikroklimat såsom sol, vind och sittplatser är också avgörande för att skapa förutsättningar för längre vistelser under flera tider på dygnet (Gehl, 2008). Det är även av vikt att utformningen av torget inte skapar dolda eller skymda platser som kvällstid kan upplevas som otrygga (Boverket et al, 2010).

Nätverket Healthy Cities (som är en del av WHO) betonar vikten av att utforma torg där människor över generations- och kulturgränser kan mötas, vilket bidrar till att skapa trygghet. För att skapa väl använda platser i nya bostadsområden rekommenderar de att i ett tidigt skede involvera en framtida befolkning för att utforma attraktiva mötesplatser såsom torg.

Enligt tidigare studier genomförda av Spacescape rekommenderas ett maximalt avstånd på 800 meter till torgyta, minst 500 kvadratmeter stor (Spacescape, 2015).

GRÖNYTA

Gröna platser i staden ger möjlighet till rekreation, rofylldhet och närhet till vardagliga naturupplevelser. Forskning visar att närhet till gröna stadsrum med i huvudsak vegetationstäckt mark främjar hälsa och välbefinnande (Grahn & Stigsdotter, 2003). Boende som har nära till grönytor har visat sig använda dessa oftare och längre stunder och uppvisar färre stressrelaterade besvär. Speciellt barn har visat sig vara friskare om de bor närmare grönområden (Healthy cities, 2013). Därför behövs det grönområden nära bostäder och arbetsplatser i städer. Forskning har visat att vi till vardags inte går längre än 200-300 meter till grönområden (Grahn & Stigsdotter, 2003). I Stockholms stad är riktlinjen 200 meter (Stockholms stad, 2004).

Närheten blir extra avgörande för människor med olika funktionsnedsättningar men även barn som idag i genomsnitt uppskattas ha en rörelsefrihet på ca 300 meter (Boverket, 2015).

Enligt UN Habitat bör ett områdes andel av offentlig friyta uppgå till 15% (2014). En tredjedel av denna yta, alltså 5% av programområdet bör bestå av offentlig grönyta (Spacescape, 2015).

OFFENTLIG FRIYTA

Ett sätt att beskriva hur mycket markyta som avsätts för offentliga platser i ett område är hur stor andel av den totala markytan som de offentliga platserna upptar. Det är ett vanligt mått på markanvändning inom stadsplanering. I städer som New York, London, Paris och Stockholm, som ofta hamnar högt i internationell ranking av attraktiva städer, består markytan till 10-20% av offentlig friyta. FN:s organ för boende och stadsbyggnadsfrågor, UN Habitat, har gjort studier kring detta mått och kommit fram till en rekommendation om minst 15% offentlig friyta för att tillgodose behovet av torg, parker och naturområden (UN Habitat, 2014). Därför rekommenderas minst 15% friyta.

För att mäta hur mycket offentlig friyta som faktiskt finns tillgänglig för befolkningen kan tillgången till friytan delas på antalet människor som bor inom området. På så sätt tas måttet kvadratmeter offentlig friyta per boende fram. New York City rekommenderar minst 10 kvm offentlig friyta per boende på stadsdelsnivå (New York City, 2014).

VATTEN

Närhet till vatten bidrar i hög grad till upplevelsevärden och rekreation och skattas som attraktivt när boendekvaliteter värderas (Stockholms läns landsting, 2013). Liksom parkområden lockar kajer och öppna vattenytor till sig människor, vilket bidrar med stadsliv samtidigt som en känsla av skärgård, båtliv och inslag av hamnverksamhet bidrar starkt till ett områdes karaktär.

Studier har även visat att närhet till vatten och badplatser korrelerar med promenadvanor och den sammantagna fysiska aktiviteten i ett bostadsområde (Faskunger, 2007).

FÖRSKOLA

Begränsade möjligheter för barn och unga att röra på sig i sin närmiljö är en folkhälsofråga. Tillgången på friytor för lek och utevistelse är i PBL definierat som ett allmänt intresse och barnens rätt till lek, vila och rekreation anpassad till barnets ålder måste bevakas enligt artikel 31 i Barnkonventionen (1989).

Förskolegårdens storlek och utformning sätter ramar för antalet aktiviteter och möjligheten för barnen att utmana och utveckla sin fysiska, mentala och sociala kompetens. Då föräldrars kunskap om platser och utemiljöer i sin omgivning varierar, ofta i samverkan med socioekonomiska förutsättningar, blir närmiljöns utbud viktigare för barn än för vuxna som rör sig längre ifrån hemmet. För att barn ska få lika möjligheter och förutsättningar att utvecklas, oberoende av föräldrar, är kvaliteten på förskolans närmiljö viktig att upprätthålla (Karsten, 2016). För många barn är skol- och förskolegårdar den enda plats för utevistelse de har tillgång till i vardagen.

Enligt rekommendationer från Boverket behöver förskolebarn minst 40 kvm förskolegårdsyta per barn och en minsta förskolegårdsyta om 3000 kvm (Movium, 2016).

Stockholms stad saknar riktlinjer för antal kvadratmeter förskolegård per barn. Boverkets allmänna råd (2015:1) för förskolor föreskriver dock att friyta för lek ”bör vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Friytan bör kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet”. Förskolegårdarnas utformning ska även möjliggöra vistelse och socialt samspel oavsett funktionsvariation.

I de fall förskolor placeras i bostadskvarter, exempelvis i bottenvåningar i flerbostadshus, är det viktigt att bostadsgårdarna är tillräckligt stora att rymma egen friyta för förskolan (Boverket, 2015). Konflikter med boende kan uppstå om hela gården uppfattas som ianspråktagen, även om samnyttjande av bostadsgårdar ofta är nödvändig i en tät stad.

Enligt en studie genomförd i Malmö kan en spännande och utvecklande miljö uppnås även på något mindre förskolegårdar om innehåll och lekvärdeskvaliteter är goda. Dock menar Malmö stad att det finns en gräns på hur små ytor som kan kompenseras med ökade lekvärden, då möjligheten till rörelse blir begränsad och slitaget mycket stort. En inventering av stadens förskolor visade att det finns ett tydligt samband mellan storleken på gården och det totala lekvärdet, något som dock kan kompenseras med riktade åtgärder för att öka lekvärdet på mindre gårdar. I en jämförelse mellan tretton förskolor i Malmö drog staden slutsatsen att 25 kvm per barn och en total yta på 2 000 kvm uppnår tillräckligt stora och variationsrika ytor (Malmö stad, 2011).

I brist på riktlinjer från Stockholms stad följer rekommendationerna det som Malmö stad bedömt är rimligt för god kvalitet på förskolegårdar i täta stadsmiljöer.

SKOLA

För att undervisningen i skolan ska fungera måste det finnas en bra skolgård där barnen kan röra sig, springa och leka. Forskning visar att detta påverkar studieresultaten (Sosial- och helsedirektoratet, 2003). En skolgård bör också kunna användas i själva undervisningen i till exempel idrott och naturvetenskap.

Skolgården ska precis som förskolegården innehålla en variation av aktiviteter men även fylla en pedagogisk funktion i undervisningen och ge möjlighet för skolelever att skapa ett frirum där de själva påverkar och kan lämna ett avtryck (Boverket). Detta benämns ibland som ”dynamisk lek.”

Boverkets allmänna råd (2015:1) för skolor föreskriver att friyta för lek ”bör vara så rymlig att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna varierande terräng- och vegetationsförhållanden. Friytan bör kännetecknas av goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet samt god ljudkvalitet”. Skolgårdarnas utformning ska möjliggöra vistelse och socialt samspel oavsett funktionsvariation.

Enligt studier kan barngrupper på mindre gårdar, oavsett antalet barn, få svårt att ”utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov” (Mårtensson et al. 2009). Enligt Boverkets rekommendationer ska skolegårdarna ge förutsättningar för 30 kvm friyta per barn och en minsta totala storlek på 3000 kvm.

KULTURLOKALER

Enligt stadens styrdokument ska kulturverksamheter ses som en självklar del av demokratin som hjälper till att minska rädsla, fördomar och främlingskap mellan människor (Dahlin, 2015). För att skapa ett jämlikt utbud av kulturellt kapital krävs platser där kostnadsfria aktiviteter kan äga rum. Dessa måste vara tillgängliga, kommunikativa och väl synliga då det enligt forskaren Lia Karsten är vanligt att t.ex. familjer med lägre utbildnings- och inkomstnivå, i brist på kunskap och lokalkännedom, stannar hemma istället för att besöka olika kulturella verksamheter. Tillgången till möjligheter att delta i kulturella och sociala sammanhang utanför skolan ger en ökad känsla av deltagande och påverkan hos barn (2016). Kultur och konst ska även ses ett verktyg för att minska rädsla och fördomar mellan människor (Dahlin, 2015)

Rapporten ”Skillnadernas Stockholm” visar att kulturskolors aktiviteter i Stockholm besöks av barn oberoende familjernas inkomstnivå (2015). Kulturlokaler är på så vis viktiga för att erbjuda aktiviteter för barn med mindre resursstarka familjer, men även för pensionerade och andra som saknar återkommande sammanhang att vara en del i.

VÅRDLOKALER

Behovet av vård varierar över en livstid. För de som har löpande behov av kontakt med vården är närheten något som förenklar vardagen. Tillgång till vårdlokaler är en fråga om trygghet både i form av den upplevda tillgängligheten (till exempelvis vårdcentraler eller apotek) men även mer konkret eftersom vårdtjänster skapar flöden av människor och aktivitet över dygnets timmar. I brist på andra mer konkreta mått föreslår Spacescape att en analys över antalet och variationen av tillgängliga vårdlokaler görs.

IDROTTSYTOR

Forskning visar att närheten till anläggningar för fysisk aktivitet har stor betydelse för om människor rör på sig regelbundet. Antalet platser och faciliteter inom ett område har stark korrelation med förekomsten av regelbunden fysisk aktivitet hos de boende (Faskunger, 2007).

Stockholms stad tillsammans med Stockholms universitet har studerat vilka som använder olika typer av planlagda utomhusytor för spontanidrott i Stockholm. Studien visar att pojkar och män är överrepresenterade och utgör 80 % av de som nyttjar platser för näridrott. Störst skillnader syns på fotbollsplaner och anläggningar för skateboard (2012).

Enligt det idrottspolitiska programmet för Stockholms stad ska tillgången och närheten till anläggningar erbjuda stora möjligheter till fysisk aktivitet (2013). I programmet presenteras intervjuer med flickor, både aktiva och inaktiva, som önskar fler simhallar, äventyrsbad, utomhusbad och lokaler för dans/aerobics. Pojkar önskar främst fotbollsplaner och sporthallar för bollsporter.

Vuxna i Stockholm önskar satsningar på friluftsområden, motionsspår, simhallar och utomhusbad. Kvinnor efterfrågar fler lokaler för yoga, meditation och Qi Gong medan män anser att det är viktigt att satsa på fotbollsplaner (2013).

Enligt rapporten ”Skillnaderas Stockholm” är barns möjligheter att delta i olika sociala och kulturella sammanhang vid sidan av skolan något som skiljer sig åt beroende på var barn bor och uppväxten i övrigt. Tillgång till dessa möjligheter ger en ökad känsla av inkludering och deltagande (Stockholms stad, 2015). Studier visar också att barn till högutbildade och socioekonomiskt starka föräldrar rör sig mer än barn till socioekonomiskt svaga föräldrar (Faskunger, 2007).

Trygghet och säkerhet är viktiga faktorer för att äldre regelbundet ska vara fysiskt aktiva. För ålderspensionärer visar studier också samband mellan mycket promenader, upplevd trygghet, medborgaranda och antalet närliggande anläggningar (ibid). Idrottsytor rekommenderas därför ligga max 500 meter från fastigheter inom programområdet.

Idrottsplatser är ytkrävande och behöver planeras in i tidigt skede då brister i tillgång till idrottsytor svårigen låter sig lösas i efterhand.

EVENEMANGSYTA

För att skapa målpunkter och mötesplatser är evenemangsplatser och flexibla ytor för tillfälliga verksamheter viktiga för att ge en känsla av deltagande och inflytande över sin närmiljö. De senaste åren har intresset och förekomsten av marknader, torghandel, food trucks, loppisar och nya sätt att samla människor ökat och blivit en del av att skapa temporära eller mer återkommande målpunkter.

Evenemangsytor är viktiga för nyproducerade områden för att stärka en platsidentitet. I Eskilstuna kommun har torgvärdar anlåtats specifikt för att organisera aktiviteter på stadens torg.

BOSTÄDER - UPPLÅTELSEFORM, HYRESNIVÅ, VARIATION I STORLEK

Bostadskrisen i Stockholm påverkar bostadspriserna för samtliga Stockholmare, men drabbar i första hand de grupper med lägre socioekonomiska resurser och unga människor (Dahlin, 2015). Andelen bostadsrätter har ökat markant mellan år 1998-2014, på grund av ombildning av hyresrätter och en hög takt av nyproduktion av bostadsrätter. Bostadsrätterna utgjorde tidigare endast en fjärdedel av bostadsbeståndet i Stockholm men utgör idag hälften. Andelen hyresrätter har minskat i motsvarande omfattning. Störst ökning av andel bostadsrätter finns i attraktiva stadsdelar där tillgången till stadskvaliteter som park och service är hög i relation till andra delar av staden (Stockholms stad, 2015).

En direkt konsekvens av obalansen i upplåtelseformer, tillsammans med ökade hyresnivåer och bostadspriser, är att valmöjligheter för låginkomsttagare att bosätta sig i attraktiva delar av staden begränsas. Därmed förstärks alltmer den geografiska segregationen i staden (Skillnadernas Stockholm, Segregation i Stockholmsregionen, 2015). Malmökommissionens slutrapport (2014) betonar dessutom att blandade upplåtelseformer och olika verksamheter i samma område skapar fördelar för barns och ungas uppväxtvillkor genom att flera olika sorters vuxna finns nära som förebilder.

Utöver upplåtelseformer som hyres- och bostadsrätt kan ägande i form av kooperativa hyresrätter och äganderätter/ägandelägenheter, samt byggemskaper vara alternativ att utreda. Hyresrätter och bostadsrätter i en jämn fördelning rekommenderas.

Då byggkostnaderna i Sverige är höga blir nybyggda hyresrätter alltför dyra för låginkomsttagare och för människor i alla skeden i livet. Andelen hyresrätter i en ny stadsdel räcker därför inte som mått för att säkerställa åtkomliga bostäder för samtliga grupper i samhället.

I forskningsrapporten Jämlika livsvillkor och stadsbyggnad konstateras att det är av lika stor vikt att identifiera plaster där den byggda miljön erbjuder gynnsamma livsvillkor som att uppmärksamma de delar av staden som anses vara mer utsatta. Detta för att lägen som erbjuder hög tillgänglighet till resurser och nytta är lägen där det är lämpligt att etablera ”bostadstyper som är tillgängliga för mindre resursstarka grupper i samhället” (2015; 33).

Den geografiska segregationen som annars förstärks bidrar till att ”resursstarka gruppers privilegier döljs för dem själva som en konsekvens av att denna grupp inte blir varse icke-privilegierade gruppers levnadsvillkor” (2015; 3).

I Göteborgs stad har ett kunskapsunderlag tagits fram för att undersöka hur styrmedelen kan användas för att möjliggöra även för de mer resurssvaga att bo i nya attraktiva områden. Exempel presenteras från olika delar av Europa (England, Paris, Wien) där en andel av bostäderna (20-40 %) vid nybyggnation öronmärks för hyror som mindre resursstarka ska ha möjlighet att efterfråga. Organisationen Healthy Cities menar att vi måste planera för tillgängliga bostäder i attraktiva lägen för äldre, låginkomsttagare och personer med olika funktionsvariationer för att skapa en inkluderande stad som främjar demokrati och delaktighet (2016).

I Frihamnen i Göteborg utvecklas ett system för åtkomliga hyresnivåer på nybyggda lägenheter. Målsättningen är att 25% av alla hyresrätter ska ha en hyra på 1000 kr kvadratmeter och år, vilket betyder att en lägenhet på 70 kvadratmeter får en månadshyra på 5833 kr. Ytterligare 25% av hyresrätterna ska ha en årshyra på 1400 kr per kvadratmeter och år. Totalt byggs 10000 lägenheter i projektet där blandningen i upplåtelseform uppgår till 50% hyresrätter och 50% bostadsrätter. Övriga 50% kommer att dels att ha en årskostnad på 1859 kr per kvadratmeter och år medan resterande hyreslägenheter får fri hyressättning (Hem & hyra, 2014).

Medelinkomsten för män (20-64 år) var år 2011 351 600 kr i Stockholm. Motsvarande siffra för kvinnor i samma åldersspann var 274 500 kr. Kvinnor över 65 års ålder hade en medelinkomst på 209 800 kr och män 319 200 kr (Stockholms stad, 2015). Bostadskostnaden uttryckt i hyra eller ränta bör inte överstiga 30% av medelinkomsten. Baserat på medelinkomst har därmed män generellt sett högre betalningsförmåga än kvinnor, vilket ger ökade valmöjligheter på bostadsmarknaden.

För att möta alla stadier i livet, åldrar och livssituationer krävs en fördelning av storlekar på bostäder. Med lägenhetsstorlekar menas i det här fallet antalet rum och inte storlek i kvadratmeter. I rapporten ”Från delad till enad stad” konstaterar Åsa Dahlin att stora nyproducerade lägenheter generellt ger längre flyttkedjor än små nyproducerade lägenheter (Dahlin, 2015). Ökad rörlighet på bostadsmarknaden behöver vägas mot att stora lägenheter, framförallt nyproducerade sådana kan vara svåra för unga och äldre att ha råd med.

Enligt statistik från Statistiska Centralbyrån utgör andelen enpersonshushåll 43,8% av hushållen i Stockholm. Nationellt ligger motsvarande siffra på 37,7%. Samboende utan barn utgör 24,9% och samboende med barn 22,2%. Ensamstående med barn utgör 5,9% (SCB, 2013). Liknande siffror för Stockholm fanns inte tillgängligt.

GÅRDAR

En kvartersgård är en gemensam yta som delas av de som har tillgång till fastigheten. Forskning vid KTH i Stockholm (Minoura et al., 2012) har visat att en gård inte ska vara för liten, minst 1 500 kvadratmeter, gärna 2 000 kvadratmeter och relativt sammanhängande för att säkerställa multifunktionalitet, dvs att en mångfald av aktiviteter är möjliga, såsom lek, odling, grillning. Till höger syns exempel från gårdar från Södermalm i Stockholm där stora gårdar tenderar att ha funktioner för fler användningsområden. Odling är ett exempel på en aktivitet som kan skapa sammanhållning mellan grannar eller inom ett bostadsområde (Lovell et al, 2014). När bostadsgårdar fungerar som sociala arenor kan samspel och problemlösning mellan boende stödjas (Olsson 2012).

Kvaliteten på de gemensamma uterum som är tillgängliga för boende i ett kvarter är beroende av hur många som bor i kvarteret. Är kvarteret tätt bebyggt och gården liten så måste många samsas om det gemensamma uterummet. Därför är det rimligt att mäta och styra relationen mellan uterum och täthet i kvarteret. Detta mått kallas rymlighet.

Rymligheten i kvarteret mäts i kvadratmeter uterum dividerat med den totala våningsytan (BTA). Detta är ett slags trängselmått och fångar om det finns tillräckligt mycket uterum per person i kvarteret. Den modernistiska planeringen rekommenderade 100 kvadratmeter uterum per 100 kvadratmeter BTA (ungefär 1 lägenhet) men tenderade skapa överytor. 20 kvadratmeter per bostad rekommenderas för att skapa en rimlig rymlighet (Minoura et al., 2012).

ARBETSPLATSER

En funktionsblandning mellan bostäder, arbetsplatser och service främjar inte bara en blandad stad utan ger även förutsättningar för att förenkla vardagen. Studier visar att svårigheter att få ihop livspusslet i högre utsträckning drabbar kvinnor än män, vilket gör frågan angelägen ur ett jämställdhetsperspektiv. Även trygghetsaspekter kan kopplas till graden av funktionsblandning eftersom områden med i huvudsak bostäder eller arbetsplatser tenderar att vara ödsliga olika tider på dygnet. En bra balans mellan arbetsplatser och bostäder ger en jämnare aktivitet över dygnet, vilket också ger bättre underlag för service i många fall. En blandad stadsmiljö är mer dynamisk och levande, vil-

ket också bidrar till trygghet. Forskning har visat att en mångfald av funktioner påverkar transportvalet. Ju större mångfald desto mer benägna är människor att gå, cykla och åka kollektivt eftersom närmiljön erbjuder det som efterfrågas för vardagsbehoven (Ewing & Cervero, 2010).

Funktionsblandning mäts i andel lokalyta av den totala våningsytan (BTA). UN Habitat betonar att en funktionsblandad stad ger fördelar avseende möjligheten att samnyttja stadens ytor och lokaler. De föreslår i sina riktlinjer för hållbar stadsbyggnad en fördelning av byggnadsytan där 40-60% är handel eller kontor, 30-50% är bostäder och 10% är offentlig service. Minst 40-60% BTA rekommenderas vara avsatt för lokal och kontor

Enligt en resvaneundersökning, som presenterades våren 2016, spenderar den genomsnittliga stockholmaren 271 timmar per år på att pendla till och från arbetet, vilket motsvarar över 6 veckors semester (Trafikförvaltningen, 2016). Arbetsplatser inom kortare avstånd kan därför leda till att mindre tid läggs på pendling.

Det är attraktivt för kontor att ha tillgång till urbana verksamheter, särskilt ett stort och varierande butiks- och restaurangutbud som kan utgöra möteslokaler för arbetande. Forskning visar att kreativa och kunskapsintensiva företag söker sig till levande, tät och blandad stadsmiljö då den ger möjligheter till större social interaktion och till ekonomiska utbyten (Stockholms läns landsting, 2013). Områden som inte erbjuder en blandad stadsmiljö kan med tiden se verksamheter försvinna från området. Forskning visar att en blandning av arbetsplatser och bostäder också speglas i vilka som använder torg och platser i området. Funktionsblandning ger större blandning mellan människor som bor nära och längre bort (Legeby 2014).

BOTTENVÅNINGAR

För att skapa bebyggelse och gaturum som ger förutsättningar för interaktion och funktionsblandning krävs bottenvåningar som ger möjlighet till antingen visuell eller fysisk utbyte mellan ute och inne. Detta beskrivs ibland i termer av bottenvåningars gränssnitt, där bottenvåningar som möjliggör interaktion mellan ute och inne anses vara aktiva jämfört med mer slutna, passiva bottenvåningar (Minoura 2016).

Fasadlivet utgörs av flera komponenter, men viktigast för gaturummets kvalitet är typen och tätheten av entréer. Jan Gehl har visat i flera studier (Gehl et al, 2006) att hög entrétäthet behövs för att ett gaturum ska upplevas intressant och levande. LEED Neighborhood och BREEAM Communities rekommenderar också en täthet av entréer (active frontages) för att skapa ett tryggt och levande gaturum. Leed Neighborhood rekommenderar en intervall på inte mer än 10-20 meter mellan entréerna i blandad bebyggelse.

Ett uterums kvaliteter och värden avgörs i hög grad av hur den inramas. Finns det entréer och lokaler kring en gata, ett torg eller en park så finns förutsättningar för att uterummet ska fyllas med folk. Entrétäthet är ett sätt att mäta potentialen för utbyte men även fasader som endast visar upp verksamheten innanför bidrar i viss mån med att skapa aktiva bottenvåningar och i förlängningen trivsamma, trygga gator. Känslan av kontakt mellan ute och inne stärker upplevelsen av att vara sedd när man vistas i det offentliga rummet, något som Jane Jacobs kallade "eyes on the street" (Jacobs, 1961). Minst 5 entréer per 100 m gata rekommenderas.

Där lokaler är tänkta att ligga i bottenvåningar är det viktigt att bjälklagshöjden tillåter olika funktioner. En bjälklagshöjd på 3 meter kan i vissa fall utesluta exempelvis restauranger med krav på ventilationsutrymme i taket. Minst 4 meter takhöjd för lokaler i bottenvåningar rekommenderas för flexibilitet över tid.

SERVICEUTBUD

"Städer är täthet och närhet" säger urbanekonomen och Harvardprofessorn Edward Glaeser (Glaeser, 2012). Koncentrationen av människor är stadens själva grundfunktion. Den skapar förutsättningar för möten och utbyten av idéer och tjänster, vilket ger tillväxt och välfärd. Hög täthet innebär att det finns underlag för service och främjar hållbara transporter eftersom det lokala utbudet erbjuder mer av det man behöver för vardagsbehoven.

Befolkningstätheten inom gångavstånd är starkt korrelerad med serviceutbudet inom gångavstånd. UN Habitat rekommenderar 150 boende per hektar som en

hållbar befolkningstäthet sett till bilberoende och serviceutbud (UN Habitat, 2014).

Bebyggelsestätheten, ofta uttryckt som exploateringsstaplet, är starkt korrelerad med befolkningstätheten. I en planeringssituation kan det vara smidigt att använda exploateringsstaplet eftersom det enklare att applicera till den yta man önskar bygga. 150 boende per hektar motsvarar en områdesexploatering på 0,75. Områdesexploateringen beräknas genom att divideras den totala ytan BTA i området med områdets markyta.

PARKERING

Bilen är en privat egendom och kostnaden för bilen bör i största möjliga mån åläggas bilägare. Parkering lokaliseras ofta företrädesvis på privat mark. Samtidigt är det en allmän angelägenhet att hålla antalet parkerade bilar på gatan nere för att skapa trafiktrygga miljöer för barn. Gatuparkering påverkar barns rörelsefrihet och möjlighet till lek på trottoarer och gaturum då trafik är en av de största orsakerna till föräldrars oro (Fas-kunger, 2007).

Enligt resvaneundersökningen för Stockholm 2016 konstateras att män använder bil som transportmedel i högre utsträckning än kvinnor. Det finns alltså ett rättvis- och jämställdhetsperspektiv i att inte prioritera bilen i samma utsträckning som tidigare då detta tydligt gynnar en viss del av befolkningen.

Enligt Boverket och BRÅ är det inte ovanligt att parkeringsplatser (även på källarplan i det egna huset) upplevs som otrygga och ödsliga. Här är utformningen av och vägen till/från parkeringen viktig.

GÅNGNÄT

Då rörelser till fots är det mest ekonomiska sättet att ta sig fram gynnas de ekonomiskt resurssvaga grupperna i en stad som underlättar den typen av rörelser. Utöver den socioekonomiska aspekten tillkommer fördelar relaterade till hälsa och ekologisk hållbarhet (Legeby, Koch, Marcus, 2015).

En stads gatunät skapar rumsliga samband där nätet kopplar ihop det offentliga rummet. Gångnätet tillsammans med andra transportsätt fyller en avgörande funktion i hurvida rörelser till och mellan olika delar av staden möjliggörs och uppmuntras. En stadsdel som inte på ett enkelt och orienterbart sätt underlättar för invånare utanför stadsdelen att hitta dit är fysiskt segregerat. Forskning visar att segregerade stadsdelar tenderar att ha en betydligt högre andel lokalbefolkning än befolkning från staden i stort i sina offentliga rum.

Stadsbyggandet har en uppgift i att underlätta och stödja rörelse till och mellan olika delar av staden för att möjliggöra att stockholmare i större utsträckning får egen erfarenhet av många olika delar av staden. Den fysiska strukturen, i form av gator och platser är avgörande för att möjliggöra så kallad co-presence, alltså möten och samnärvaro mellan olika grupper (Legeby, 2013). Detta har potential att motverka stigmatisering/mytbildning (Legeby et al, 2015). Gatunätet är generellt viktigt för möjligheten att kunna röra sig, men skapar också kvaliteter i själva gatumiljön till skillnad från bildominerade trafikrum.

Genom att kartera gatunätet som siktlinjer (raka rum) och sedan beräkna hur väl de hänger samman kan analysen ge en bild av gatunätets rumsliga integration. Denna typ av analys brukar kallas space syntax, och har visat sig fånga potentialen för gångflöden, cykelflöden och bilflöden med relativt hög precision (Hillier, 1996). En stadsdel bör hänga samman med andra stadsdelar med hjälp av välintegrerade stråk. Det behöver också finnas en variation av både avskilda och centrala stadsrum. En makrostruktur av långa och relativt gena stråk som passerar centrala platser kan samspela och knyta ihop en mikrostruktur av stråk som ger lugnare lägen.

En struktur som ger förutsättningar för promenader förbättrar inte bara folkhälsan utan har också visat sig stärka det sociala kapitalet då det gör människor mer benägna att lära känna och skapa förtroende för sina grannar (Malmö stad, 2012).

Enligt BRÅ (2012) känner sig kvinnor fyra gånger så otrygga som män när de rör sig i staden. Kvinnor i åldersgrupperna 20-24 och 65-79 år tenderar att i högre utsträckning begränsa sitt rörelsemönster på grund av oron att utsättas för våld. Faktorer som påverkar upplevelsen av trygghet längs stråk är främst bristen på belysning, obefolkade platser och lummig vegetation som påverkar sikten (Andersson, 2004). Personer födda utomlands upplever också otrygghet i högre utsträckning (BRÅ, 2012).

KORSNINGSTÄTHET

Korsningstäthet är ett vanligt mått inom transport-, folkhälso- och stadsbyggnadsforskning. Analysen innebär att antalet korsningar mäts inom en viss yta. Korsningstätheten påverkar hur lätt det är att ta sig runt i ett område. Fler korsningar innebär att det är enkelt att hitta en direkt färdväg till ett mål och det ger också fler möjligheter att välja mellan olika färdvägar. Forskning har visat att korsningstäthet innebär färre bilresor och fler resor till fots, med cykel och kollektivtrafik (Ewing & Cervero, 2010). Mått på korsningstäthet används i flera internationella policydokument, I LEED Neighborhood, rekommenderas en korsningstäthet på minst 150 korsningar per kvadratkilometer. UN Habitat rekommenderar att korsningstäthet används för att

säkra ett hållbart gatunät (UN Habitat, 2013). Måttet om 150 korsningar på kvadratkilometer kan omsättas i kvartersstorlek, vilket innebär att ett kvarter inte bör vara större än 7 000 kvm och aldrig längre än 150 meter (mellan korsningar).

LUTNING

För att säkerställa att allmänna platser är tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelseförmåga gäller Boverkets riktlinje för lutning vid ramper 1:20 (BFS 2011:5 – ALM 2). Detta är en svagare lutning än 1:12, som enligt Boverket medges på kvartersmark. Ramplutning på 1:20 kräver vilplan och anpassningar vid entréer.

CYKELNÄT

Cykling är precis som promenader ett ekonomiskt fördelaktigt och energieffektivt sätt att transportera sig på. Utformningen av cykelnätet och huruvida gena stråk är kopplade till arbetsplatsen, affären eller skolan påverkar i vilken utsträckning människor väljer cykeln som transportmedel.

Med genhet menas i vilken grad det faktiska avståndet avviker från fågelavståndet. Forskning på området visar att utformningen av staden påverkar användningen, inte minst när det gäller cykelflöden. Andra faktorer som enligt forskning påverkar cykelandelen är att kunna cykla, ekonomiska förutsättningar, trygga platser att förvara sin cykel när den inte används samt externa faktorer som huruvida det finns tillgång till dusch på arbetsplatsen. Med elcykelns intåg väljer fler att cykla än förut och terrängförhållanden med backar blir mindre impediment mot att cykla (Malmö stad, 2012).

Illustrationen nedan visar sambandet mellan befolkning per hektar och val av transportmedel. Andelen transporter som görs med cykel, till fots eller med kollektivtrafik korrelerar positivt med en ökande befolkningstäthet (UN Habitat, 2012).

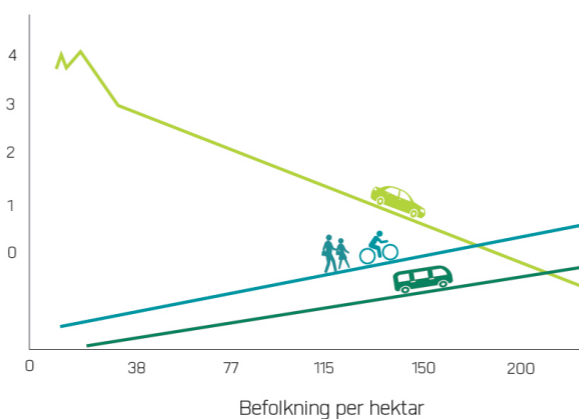

BILD: KORRELATION BEFOLKNING OCH FÄRDMEDEL (2012)

KOLLEKTIVTRAFIK

Spårbunden kollektivtrafik är särskilt viktig för den regionala tillgängligheten i ett område och en attraktiv kvalitet både för bostäder och kontor. Ju mer av staden du har tillgång till från din bostad eller kontor, desto mer attraktivt är läget (Stockholms läns landsting, 2013).

Enligt studien för "Värdering av stadskvaliteter" (2013) är avståndet till Stockholm City och spårstation (tunnelbana, pendel, spårvagn) inom 500 meters gångavstånd avgörande för regional tillgänglighet. Gåendes räckvidd uppskattas vanligen till 1-2 km och cyklisters till 5-10 km.

Enligt den senaste resvaneundersökningen för Stockholm reser 38% av kvinnor med kollektivtrafik i sin vardag. Detta kan jämföras med 29% av män. Det är också i högre utsträckning unga människor mellan 16-24 år som använder sig av buss, spårväg eller tunnelbana. 59% av deras resor görs med kollektivtrafik. Efter 25 års ålder ökar bilåkandet i takt med åldersökningen (Trafikförvaltningen, 2016).

Med anledning av statistiken är det viktigt att främja tillgången till kollektivtrafik, inte bara sett till miljön, utan även ur jämställdhetsperspektiv och med hänsyn till yngre människors rörlighet.

TRAFIKSÄKERHET

Olika gator har olika utformning som prioriterar olika trafikslag. Vissa gator är mer för bilar och andra mer för gående. Utformningen av det så kallade trafikrummet, bredder på körfält och gångbanor, hastigheter och trafikmängder påverkar dess värde som rörelserum och vistelserum för olika trafikanter.

Trafikverket (tidigare Vägverket) i Sverige har tagit fram en klassificering för gator (Livsrumsmodellen) som har fem trafikrumstyper (Vägverket, 2008). Typerna går från helt bilfria rum till helt bildominerade. I vår modell kallar vi dessa gågata, gångtrafikgata, stadsgata, stadsväg och motorled. De tre första är de trafikrum som kan rymma stadsliv. LEED Neighborhood rekommenderar att trafiknätet består till minst 75 procent av dessa typer. Eller omvänt, inte mer än 25 procent av gatorna bör vara renodlade bilvägar. Livsrumsmodellen har använts för att grovt indela trafikmiljöns olika karaktärsdrag inom analysområdet.

Oro för bl.a. trafik gör att barns rörelsefrihet minskat

de senaste decennierna. Detta har visat sig resultera i ökad bilskjuts till skolan och fritidsverksamheter, vilket i sig genererar trafik (Malmö stad, 2012).

Människor som bor i området med promenadvänliga gator tar i genomsnitt 1-2 promenader mer i veckan jämfört med boende i mindre gåvänliga områden. Studier har också visat på att boende på lågt trafikerade gator har fler vänner och bekanta på sin gata (Faskunger, 2007).

ANGÖRING

Den fysiska utformningen av ett bostadsområde kan vara helt avgörande för att alla ska kunna röra sig ute på egen hand. För personer med funktionsnedsättningar kan framkomlighet med bil vara en förutsättning för att kunna leva ett aktivt liv. Stockholms stad har riktlinjer för angöring som säger att det måste finnas angöringsmöjligheter inom 10 meter från entréer i gatunivå (Trafikkontoret, 2008). Boverkets motsvarande riktlinje är att angöringsplats för bil ska finnas inom 25 meter gångavstånd från entréer till offentliga lokaler, arbetslokaler och bostadshus (2014). Angöring handlar om rörelsefrihet för människor med olika funktionsvariationer i första hand men även leveranser av skrymmande varor underlättas av närhet till entréer.

GRÄNSER

Staden är ett komplext samspel mellan olika intressen. Stadsplanering skapar ibland ytor som saknar en tydlig funktion vilket resulterar i restyta. Dessa ytor kallas ibland SLOAP (Spaces left over after planning). Restytan kan vara både offentliga och privata och är exempelvis grönytor kring vägar, randzoner kring byggnader och mycket kraftiga lutande sluttningar. I en kompakt stad där markanvändningen är effektiv finns en liten andel av dessa restytan. Inte mer än 10% restyta rekommenderas (Spacescape, 2015).

Metoden CPTED (Crime prevention through environment design) menar att brottslighet kan förebyggas genom tydligt utformade miljöer där ansvarsfördelningen blir uppenbar genom gränsdragningar mellan privat och offentligt (Malmö stad, 2012).

KÄLLOR TILL BILAGA

Andersson, B (2004) Rädslans rum - trygghetens rum - ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet. Lunds universitet

Appleyard, D. (1981) Livable streets

BREEAM for communities (2011) Technical Guidance Manual version 1

BRÅ (2012) NTU 2012 - Om utsatthet, trygghet och förtroende

Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! - En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö

Boverket (2014) Utformningskrav respektive tekniska egenskapskrav

Boverket (2011:5- ALM 2) Tillgänglighet på allmänna platser.

Boverket, BRÅ, Tryggare mänskligare Göteborg (2010) Trygghetsvandring - en vägledning

City of Vancouver (2014) Vancouver's Healthy City Strategy 2014-2025 - A Healthy City for All

Dahlin, Å (2015) Från delad till enad stad - Översiktsplanering för social hållbarhet, Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Ewing, R., Cervero, R (2010) Travel and the Built Environment, Journal of the American Planning Association

Faskunger, J. (2007) Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet, Statens Folkhälsoinstitut

Gehl, J (2008) Life Between Buildings

Gehl, J., Johansen Kaefer, I., Reigstad, S (2006) Close encounters with buildings, Urban Design International

Glaeser, E (2012) Stadens triumf (Stockholm: SNS Förlag)

Grahn, P., Stigsdotter, U (2003) Landscape planning and stress. Urban Forestry and Urban Greening.

Göteborgs stad (2012) Ett socialt blandat boende i Göteborg.

Göteborgs stad (2011) Social konsekvensanalys - Människor i fokus 1.0

Healthy Cities, Malmö stad (2013) Hälsöfrämjande stadsplanering

Healthy Cities (2016) <http://www.healthycities.se/>

Hillier, Bill (1996) Space is the Machine, Cambridge: Cambridge University Press

Jacobs, J (1961) The Death and Life of Great American Cities

Komossa, Susanne (2010), The Dutch Urban Block and the Public Realm..

LEED ND (2009) LEED 2009 for Neighborhood Development Rating System

Legeby, A. (2013) Patterns of co-presence - Spatial configuration and social segregation

Legeby, A., Koch, D., Marcus, L., (2015) Jämlika livsvillkor och stadsbyggande - inspel till pågående översiktsplanarbete

Legeby, A., Marcus, L., Berghauser Pont, M., Tahvilzadeh, N. (2015) Storstäder i samverkan: Stadsbyggnadens sociala dimension

Loit, J (2014) En stad i världsklass - hur och för vem? En studie om Stockholms sociala stadsplanering

Lowell, R., Husk, K., Bethel, A., Garside, R. (2014) What are the health and well-being impacts of community gardening for adults and children: a mixed method systematic review protocol, Environmental Evidence

Malmö stad (2011) Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö - med syfte att nå en hög lekqualitet

Malmö stad (2012) Stadens rumsliga påverkan på hälsa

Malmökommissionen (2014) Malmös väg mot en hållbar framtid - hälsa, välfärd och rättvisa

Mistra Urban Futures (2015) Socialt hållbar stadsdel - Indikatorer och verktyg

Movium (2016:1) Bygga stad för barn och unga - vägledning, inspiration och allmänna råd

Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J-E., Grahn, P. (2009) Outdoor Environment Assessment of Attention Promoting Setting for preschool children - part of salutogenic concept. Health and place vol. 15 ss. 1149-1157

New York City (2014) CEQR TECHNICAL MANUAL

Project for Public Spaces (2016) www.pps.org/reference/grplacefeat/ (www.pps.org)

Stockholms läns landsting (2013) Värdering av stads-kvaliteter

Stockholms stad (2004) Stockholms parkprogram

Stockholms stad (2012) Stad och hamn i samverkan - Fördjupat program för Södra Värtahamnen

Stockholms stad och Stockholms universitet (2012) Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhysytor för spontanidrott under sommarhalvåret

Stockholms stad (2014) Bostadspotential Stockholm

Stockholms stad (2016d) Stockholm och statistik - <http://www.stockholm.se/OmStockholm/Fakta-och-kartor/>

Stockholms stad (2016e) Grönare Stockholm - Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden

Stockholms stad (2015) Skillnadernas Stockholm - Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Stockholms stad (2013) Idrottspolitiskt program - Stockholms stad 2013-2017

Spacescape (2015) Mäta stad

Statistiska Centralbyrån (2013) www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Behallare-for-Press/367855/

TMR (2014) Segregationen i Stockholmsregionen

Trafikförvaltningen (2016) Resvanor i Stockholms län 2015

Trafikkontoret (2008) Stockholm- en stad för alla. Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö

Trafikkontoret, Spacescape (2016) Bilinnehav och läget i staden

Trafikverket, Sveriges kommuner och landsting (2009) Rätt fart i staden - Hastighetsnivåer i en attraktiv stad

Törnqvist A., Olsson S., Claesson S. (2012) Socialt blandat boende i Göteborg

UN Women (2016) <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/creating-safe-public-spaces>

UN Habitat (2012) Urban planning for City Leaders

UN Habitat (2014) A new strategy of sustainable neighbourhood planning: Five Principles

Vaclay (2001) "The International association for impact assessment"

Hyra & hem (2014-11-24) "Klart vilka som ska börja bygga billigt på Frihamnen" - www.hemhyra.se/vastra-gotaland/klart-vilka-som-ska-borja-bygga-billigt-pa-frihamnen

frihamnen

FÖRELÄSNINGAR

Lia Karsten "The playful city: On the changing character of urban outdoor play and the persistence of 'old' inequalities". 2016-06-17, Stockholm

